Sofokles

ODE AAN DE MENS

ΠΟΛΛΑ ΤΑ ΔΕΙΝΑ

Antigone
332–375

Een collectie van 53 vertalingen
bijeengebracht door MICHEL BUIJS

Ode aan de mens

Sofokles

ODE AAN DE MENS

POLLA TA DEINA

Antigone
332–375

Een collectie van 53 vertalingen
bijeengebracht door MICHEL BUIJS

Carptim
Nijmegen 2025

het menselijk vermogen om zich naar iedere situatie te voegen
is even verontrustend als ontzagwekkend

Het Stravinsky-spel,
Arthur Japin

DE TEKST

Χο. πολλὰ τὰ δεινὰ κοὐδὲν ἀν- στρ.
θρώπου δεινότερον πέλει·
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
πόντου χειμερίῳ νότῳ 335
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ' οἴδμασιν, θεῶν
τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
ἄφθιτον, ἀκαμάταν ἀποτρύεται,
ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς ἔτος 340
ἱππείῳ γένει πολεύων.

κουφονόων τε φῦλον ὀρ- ἀντ.
νίθων ἀμφιβαλὼν ἀγρεῖ
καὶ θηρῶν ἀγρίων ἔθνη
πόντου τ' εἰναλίαν φύσιν 345
σπείραισι δικτυοκλώστοις,
περιφραδὴς ἀνήρ· κρατεῖ
δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
θηρὸς ὀρεσσιβάτα, λασιαύχενά θ' 350
ἵππον ὑπαξέμεν ἀμφίλοφον ζυγὸν
οὔρειόν τ' ἀκμῆτα ταῦρον.

καὶ φθέγμα καὶ ἀνεμόεν στρ.
φρόνημα καὶ ἀστυνόμους
ὀργὰς ἐδιδάξατο καὶ δυσαύλων 356
πάγων ὑπαίθρεια καὶ
δύσομβρα φεύγειν βέλη
παντοπόρος· ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται 360
τὸ μέλλον· Ἅιδα μόνον
φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται·
νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
ξυμπέφρασται.

9

σοφόν τι τὸ μηχανόεν ἀντ.
τέχνας ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων 366
τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἕρπει,
νόμους περαίνων χθονὸς
θεῶν τ' ἔνορκον δίκαν·
ὑψίπολις· ἄπολις ὅτῳ τὸ μὴ καλὸν 370

ξύνεστι τόλμας χάριν.
μήτ᾽ ἐμοὶ παρέστιος
γένοιτο μήτ᾽ ἴσον φρονῶν
ὃς τάδ᾽ ἔρδοι. 375

343 ἀγρεῖ Nauck [D]: ἄγει codd. [L-JW] || 351 ὑπαξέμεν Pearson: ὑπάξεται Brunck: ἐθίζεται Bellermann: ὀχμάζεται Schöne [L-JW] [D] | ἀμφίλοφον ζυγὸν codd.: ἀμφὶ λόφον ζυγῶν Donaldson: ἀμφὶ λόφον ζυγῷ Schöne [L-JW] [D] || 362 πεπάσεται Wecklein: ἔπραξέ πᾳ Schmidt: ἐπάισεται Schneidewin: ἐπεύξεται Heindorf [D]: ἐπάξεται codd. [L-JW] || 368 περαίνων Pflugk: παροίκων Semitelos: τ᾽ ἀείρων Schneidewin: γεραίρων Reiske [D]: παρείρων codd. [L-JW]

[L-JW] en [D] geven aan dat deze lezing dan wel conjectuur in de tekst is opgenomen door respectievelijk Lloyd-Jones & Wilson en Dawe.

DE VERTALINGEN

Hier comen de dry ouders alleene en ſpreken te ſamen / arguerende van de menſche / dye alle dinghen ſtoutelijck can begripen.

DIE EERSTE

Veel quaets ſietmen regneren in de werelt wijt
En groot wonder geſchieden ſubijt
Maer gheen ſelder wonder en yſſer gheſcapen
Dan de menſche / diet al can betrapen
Stout van begrijp / vreemt van imaginatien

DIE TWEEDE

Hy duerſeylt de zee: die winden / turbatien
Niet ontſiende / noch de felle baren
Dan met den ploech van iare tot iaren
Cã hy die aerde duerſnyẽ voortbrẽgẽde vruchten
In vreemde landouwen / in alle ghehuchten
Door hulpe van peerden daer toe ghewent

DIE DERDE

Alderhande voghelen can hy dyligent
Ooc verſchalcken / hoe lichueerdich int vliegẽ:
Dan noch met practijcken can hi bedrieghen
Alle felle beeſten / en brengt int perket // haer

DIE EERSTE

De viſſchẽ des meyrs brẽgt hi ooc int net // claer
Subtyl is de menſche in al zijn hantieren
Ja met inſtrumenten can hi alderhande dieren
12 Die holen / bergen / oft ſteenroetſen bewoonẽ
Looſlijc beclippen / en ſchalckelijc hoonen
Het ſtraf ros brengt hi onder zijn bedwanck
Ja wilde beyren / en ſwinen / teghen haren dãck
Haer macht maect hi oncranck / en tam van natuerẽ

DIE TWEEDE

Hoe eloquentelijc can hy ooc zijn tonge rueren
Wat valſcher raet can hi ſomtijts gheuen
Hoe ſchalckelijc is hi int recht bedreuen
Den regen can hi ſcouwen / en tot ſinẽ gemake
Vry en vranc ſcuylen onder den dake
Scalc in elcke ſake / wetende tot alle dinck raet

DIE DERDE

Maer teghen de doot / al is hi keyſer oft prelaet
En can hi geen practijcke gheuinden
Om die ontuliedene

DIE EERSTE

Nochtans derf hi hem wel onderwinden
De ſware ſiecten te curerene medicinalijc
In alle conſsten is hi een meester principalijck
Eñ in wyſheden oock ſeere gheleert
De welcke hi tot duecht / en onduecht bekeert
Want als hi recht / en iuſtitie
Wil onderhout / door zijns wijſheyts exercitie
So wort hi oueral gheprefen en ghelaudeert

DIE TWEEDE

Maer als hi trecht dwaſelijc corrumpeert
En hem regeert niet eerlijc / noch ſoot betaemt
Dan is hi ſchuldich te ſine beſcaemt
Niet weert ghenaemt / een borgher te ſine
Somtijts meyneedich / hoomoedich / en ſtout 13

DIE DERDE

Minen gheeft altoos de ſulcke verſpout
Nyet begherende alſulcken vrient binnen minen huyſe

Cornelis van Ghistele
1556

Veel strekk' ten wonder; niets zoo zeer
Als 't stembewoordend ras.
Dit trotscht, by 't loeiend winterweêr,
't Geweld des zilten plas.
Of 't zwalpend schuim zijn kruin bespoel',
Of d'afgrond gaap', 't bereikt zijn doel.

Der Godheên naaste, de aardgodin
Nooit schriel, steeds mild van schoot,
Haar d'Eeuwge, klieft, jaar–uit jaar–in,
Zijn snêge kouterstoot,
Wen 't ploegtuig keert en weder keert,
In 's kleppers zweet, op zijn begeert.

't Luchtlievend choor, hoe wuft van aart;
't Onbandig woudgebroed;
't Weêrsportlend zoort, der zee gebaart,
Des mans doorkneed gemoed
Strikt, spant en vangt ze met een vlecht
Van draden, konstig saamgehecht.

Zijn vinding temt het brullend dier,
't Ontzag van berg en dal.
U, ruiggenekte hengst, hoe fier
Op 't zesde zoomrental,
Wringt hy in 't zaâl, en breekt den kop
Des dollen stiers, op 's rotsklings top.

Zijn spraak; zijn vooglenvlug beraad;
Den band die horden vormt ten staat,
Schept hy zich, fijn–doorslepen wezen
In 't weeren van den hemelflits,
't Zy wen ze, als ijzel, hem te bits
In 't leger nijpe of, strax verrezen,
Vervolg' met noodweêrs stormgehuil.
't Vernuft. – Delf toeval, vrij uw kuil!
Stijft hem in 't rustigst voorwaart streven.

Dan, – of zijn onbegrenst verstand
En smerte onvliede en kwalenbrand;
Een ding slechts werd hem niet gegeven.
Geen vond; geen list; geen tooverkracht
Van kruiden heulrijk saamgebracht;
Geen kennis vrijdt hem van het sneven.

Dus boven dunk, met wijsheidslust
En schrandren kunstzin toegerust,
Richt hy, tot goed of kwaad, zijn schreden:
Eerwaardigst burger, blijft 's lands wet
En 't recht der Goden uw gezet;
Geen landzaat, wen, by sture zeden,
Geen zieleschoonheid ingang vond.
My schenke nooit wie dus bestond,
Of dischgenootschap of vertrouwen!

Petrus Camper
1834

Menig ding is wel bijzonder
En onze aandacht dubbel waard,
Maar de mensch is 't grootste wonder,
Dat gij zien kunt op deze aard.
Op de vleugels van de winden
Vliegt zijn scheepjen over zee,
En hij weet den weg te vinden,
Die hem voert naar veilge reê.
Jaar op jaar drijft hij de ploegen
Met het span, hetwelk zijn hand
Dwingt, om in 't gareel te zwoegen,
Door het hem gedweeë land.

Listig weet die hand de strikken,
Voor den vogel uitgezet,
Tot een goede vangst te schikken,
Of hij lokt hen in het net.
't Wild gedierte in bosch en velden,
Visschen in het ruime meer,
Vruchtloos, of zij henensnelden,
Zijne slimheid vangt hen weer.
Stieren, door geen kracht te dwingen,
Buigen voor zijn juk den nek;
Paarden, schoon zij steigrend springen,
Wringt hij 't bit toch in den bek.

Waar de noordervlagen woeden,
Waar de zonnehitte brandt,
Hij vreest storm noch regenvloeden,
Brandend zand noch ijzig strand.
Zijn verstand vond aller dingen
Teeken uit in klank en woord;
't Weet tot alles door te dringen,
't Brengt de wet, de kunsten voort.
Welberaân in alle zaken,
Geeft zijn geest op alles acht,
En weet schrander ook te waken
Voor de toekomst, die hem wacht.

Slechts den dood kan hij niet vlieden,
    Ook al zoekt hij met beleid
Aan de ziekte 't hoofd te bieden,
    Die hem 't wis verderf bereidt.
Grensloos schier is zijn vermogen,
    Ook het zwaarste valt hem licht.
Maar niet altijd is zijn pogen
    Op een prijslijk doel gericht.
Hem worde eer en lof geboden,
    Die gehoorzaamt aan de wet,
Door zijn land of door de Goden
    In hun wijsheid vastgezet!

Wie in overmoed zijn krachten
    Tot het kwade en 't onrecht wendt,
Ziet door allen zich verachten,
    Wordt als burger niet erkend.
'k Wil met hen, die 't recht dus honen
    In hun plannen en hun daân,
Onder 't zelfde dak niet wonen,
    Noch mij ooit met hen beraân.

K. Sijbrandi
1861*

De wondren der waereld omvademt geen grens,
Maar 't wonder, waar alles voor wijkt, is de mensch;
    Hij durft op den dwarlenden draaikolk zich wagen
    In schepen door deinende golven gedragen;
Hij dwingt de onvermoeibare moeder-godin,
De voedende Gaea, elk jaar tot gewin,
    Als hijgende paarden en trek-ossen zwoegen,
    Die 't veld met het klievende kouter beploegen.

De schrandere mensch vangt het vogelenheer,
Den moedigen leeuw en den woedenden beer;
    De visschen, die 't ziltige zeenat bewonen,
    Zoekt hij in zijn kunstige netten te troonen;
Hij temt door zijn listen het dier, dat in 't woud
Nog schuilt of in 't hoogland een vrijplaats behoudt;
    Hij breidelt de wilde, langmanige rossen
    En 't juk werpt hij over de schoften der ossen.

Hij beschermt zich door 't bekleeden
    Tegen de ongunst van het weêr,
En beschaaft zijn spraak en zeden,
    Zoekend naar een hooger sfeer.
Nooit zal hij voor rampen duchten,
    Als de toekomst uitkomst biedt;
Ziekten kan hij zelfs ontvluchten,
    Slechts den dood ontkomt hij niet.

Jammer, dat hij soms zijn kennis
    Listig dienstbaar maakt aan 't kwaad,
Want als hij voor wetten-schennis
    Waakt en God dient, bloeit de staat.
Is hij burger, die der snoodheid
18 Cijns biedt door zijn euvelmoed?
Dat hij, die zoo tracht naar grootheid,
    Nooit mij aan mijn haard begroet'.

A.J. ten Brink
1862

Van 'tgeen men als groot en als wonderbaar roemt,
Wordt zeker de mensch wel het eerste genoemd. –
Bij onweêr wil hij toch de zeeën bevaren. –
Hij spot met de woede der schuimende baren. –
In d'aard, zoo onsterflijk, de moeder der Goôn,
Stelt hij zijne voren voor ieder ten toon. –
Men ziet hem het aardrijk gedurig beploegen,
Met moedige paarden, die trekkende zwoegen.

Door vlijt van den mensch, wordt het wilde gediert',
De luchtige vogel, in strikken gestierd. –
Men ziet hem de visschen met netten omringen,
De monsters der wouden door listen bedwingen. –
Het paard met de vliegende, zwevende maan,
De woedende stieren ziet m' onder hem staan.

Hij maakte zich meester van spreken en denken. –
Hij weet aan de Staten zijn wetten te schenken. –
Hij is voor geen rijm noch voor nevel beducht. –
Hij weet zich te hoeden voor 't gure der lucht. –
Vernuftig ontwijkt hij de grootste gevaren. –
De hevigste ziekte brengt hij tot bedaren. –
Maar toch hoe vernuftig, hoe kunstig, hoe groot,
Hij weet maar geen schuilplaats, geen raad voor den dood.

Behendig en schrander – wie zou het gelooven!
Drijft dan eens de deugd, en dan d'ondeugd weêr boven. –
Is eenmaal zijn arbeid gegrond op de wet,
Door Goden of menschen tot regel gezet,
Dan is hij de glorie der steden te noemen. –
Zij zullen hem prijzen, zij zullen hem roemen. –
Maar hij die een misdaad uit stoutheid begaat,
Die 't spoor van de deugd zoo baldadig verlaat, 19
Mag nimmer zijn vaderland, vaderland heeten. –
Dat mag hij zich nimmer – neen nimmer vermeten. –
Die 't pad van de zonde moedwillig verkiest,
Weet zeker dat hij onze vriendschap verliest; –
Wat zien wij, o wonder! alhier voor onze oogen!
Antigoné is het! – wij zijn niet bedrogen!

IJ.D. van Dam
1864

Wat de aarde ook moedigs heeft geteeld,
Met hooger moed nog werd de mensch bedeeld.
Geen winterstorm doet voor 't gevaar hem beven;
Op ranke kiel, door 't golfgeklots omspeeld,
Waagt hij het, dwars door 't schuim der grijze zee te streven.
Der Goden oudste, de onuitputlijke aard,
Dwingt hij van jaar tot jaar heur vrucht hem af te geven,
Dan spant hij voor den ploeg zich 't moedig paard,
En in den harden grond wordt 't kouter ingedreven.
De vlugge vogel, die de lucht doorzweeft,
Het wild gediert, dat op de onnaakbre bergen leeft,
De zilvren visch, de door de watren schiet,
Wat aarde of stroom of lucht een wijkplaats biedt,
Het ruige paard, zoo schoon als fier,
De ruwe kracht van d' ongetemden stier,
Niets kan des menschen list weêrstaan,
Den mensch wordt alles onderdaan.

Voor gevleugelde gedachten
Schiep zijn geest 't gevleugeld woord,
Dat, de krachtigste aller krachten,
Kennis brengt van oord tot oord.
Steden deed zijn hand verrijzen,
Waar de welvaart toevlugt vindt,
Sterke huizen en paleizen,
Waar het woeden van den wind,
Waar 't geloei der onweêrsvlagen
Geen verderf noch dood kan dragen.
Nergens zonder kracht en raad,
Vreest hij geen toekomstig kwaad.
Voor den dood alleen
Zij zijn magt te kleen,
20 Op het heir van ziekte en kwalen,
Weet zijn list te zegepralen.
Maar al die wijsheid van zijn geest
Is hem tot onheil vaak, en niet tot heil geweest.
Vindt de eer, de wet van 't land in hem een wreeker,
Blijft hij aan 't bij de Goôn bezworen regt
Met onverwrikbre trouw gehecht,

Dan is hij van den lof der burgers zeker.
Maar schande treft hem, als in trotschen waan
Hij wat den staat verderf dreigt durft bestaan.
Mijn wil is vreemd aan wat zijn wil besluit,
Mijn huis, waarin hij vloek brengt, werpt hem uit.

C.W. Opzoomer
1868

Al wat is, hoe groot van kracht,
Zwicht voor 's menschen oppermacht.
Trots den storm doorklieft hij 't meir,
't Rondom bruisend golvenheir
Met de kiel berijdend;
En de machtige Aardgodin
Martelt hij jaaruit jaarin,
Met de ploeg en 't forsch geweld
Van zijn rossen 't vruchtbaar veld
Zonder deernis snijdend!

Strikken, die hij listig stelt,
Vangen 't wild gedierte in 't veld.
't Snelgewiekte vooglenheir
Noch 't geschubde kroost van 't meir
Kan zijn list ontkomen.
Ja, voor 's menschen schrandren geest
Zwicht in 't woud het grimmigst beest;
't Vurig ros, dat krachtig dier,
Zelfs den bandeloozen stier
Weet zijn kunst te toomen!

Dat hetgeen hij denkt begrepen worde,
Wil de mensch; hij vindt alras de spraak.
Daarop schept hij staat en wet en orde,
Zeedlijk leven wordt zijn schoone taak.
Koude en regen van zijn lijf te weren
Leert hij ook door woning en kleedij,
Middelen voor alles kan hij leeren,
Niets weerstaat zijns geestes heerschappij;
De dood, de dood alleen spot met zijn schrander streven,
Redt al de heelkunst soms het vaak bedreigde leven.

Werd die groote vaardigheid der menschen
Altijd naar behooren aangewend!
Maar, helaas, hoe dikwijls is zijn wenschen
Zonde, en wordt de deugd door hem miskend!
Lust het hem de wetten hoog te achten,
Eed en trouwe te eeren, heil den staat!

Wee den staat, wiens burgers die verkrachten,
Als hun voet op 't pad der boozen gaat!
Wie zóó gezind is, hij betrede nooit mijn drempel,
Nooit éénen weg met mij en nooit denzelfden tempel.

H. van Herwerden
1890

Veel is geweldig, doch er is
niets geweldiger dan de mensch,
die vaart over de grauwe zee,
als des winters de stormwind loeit;
dan jaagt hij over het gapen
der watermassa's voort.
Der goden hoogste, d'Aarde, haar die
eeuwig is, niet te vermoeien, vermoeit hij en
ploegijzers wentelen jaarlijks en jaarlijks haar om, door
't paardenras getrokken.

't Vlug zich bewegend vooglenheir
grijpt behendig omstrikkend hij,
ja het jong van het wilde dier,
ook 't gebroed van de zilte zee,
vangt hij, met kunstig bewerkt net,
de rijkbegaafde man!
Met list benut hij 't bergbeklimmend
vrij zich bewegende dier; het langmanige
paard wordt geboeid met het schouderomsluitende juk, ook
d'onvermoeibre bergstier.

De spraak en het windvlugge denken, èn het besturen der stad
door de wetgeving, heeft hij geleerd. De vorst, die
toch buitenshuis alles doodt,
en d'onweersvlaag houdt hij ver.
Altijd nog in het onafgebroken wisslend leven schaft hij
raad, doch nog niet hoe den Hades hij ontkomt;
voor zware ziekten echter vond lang hij middlen.

En boven verwachting het vindingrijke der kunst in zijn macht
hebbend, streeft hij naar 't goede en kwade beurtlings,
 verstorend nu aardsche wet,
vertredend dan goddlijk recht.
d'Eerste overal in alle steden, zonder stad de booze
uit ijdel spel. Niet zal hij zich zetten aan
mijn haard en nimmer denke hij mijn gedachten.

J. Dermout
1895

Alles verwint de mensch: hij heerscht,
En zijn meerdere leeft er niet.
Zeeën bruischen, het grimmig zuid
Zendt zijn vlagen – hij vreest ze niet;
Omstuwd van zwellende baren
Doorijlt hij 't schuimende nat.
De almoeder Gaia, de onuitputbre,
De eeuwige bronne des levens, vernedert hij,
Dwingt ze met woelende kouters in dienstbaarheid,
Kneedt haar murw met paardenhoeven.

Hèm het schuwe gediert des wouds!
Hèm der vogelen wufte drom!
Hèm het schubbige broed der zee!
Hij omloert ze, hij stuit hun vaart
In 't ijle webbe van draadrag:
De vindingrijke mensch!
Zijn schranderheid bedwingt het roofdier
Huizend in 't holle gesteente; – gehoorzaamheid
Biedt hem het vurige ros en gehoorzaamheid
De onvermoeibre stier der bergen.

Hij schiep zich de taal en hij kleedt
Windsnelle gedachten in woord.
Hij bouwde zich woningen, bouwde steden,
En tart er storm en regenvloed
En 't nijpen van de winterkou,
Nimmer onmachtig, nooit versagend. Koom wat wil,
Het vindt hem nooit ten einde raad.
Slechts den dood ontgaat hij niet,
Doch kwalen zonder tal bestrijdt hij, verwint hij.

Maar schrandere vinding en kunst, 25
Die gave, zoo mateloos groot,
Niet zegen alleen, het verderf ook brengt zij.
't Geluk woont dáár waar vrome zin
Der goden heilge wetten hoedt: –
Smaadlijke val is het deel der trotschen. Huis en staat
Beklijven niet zoo de ootmoed faalt.

Moog geen godsverachter ooit
Zich nestlen in mijn hart, mijn haardstee ontwijden.

J. van Leeuwen Jr.
1897

Veel is geweldig, maar geen ding is geweldiger dan de mensch,
Die zelfs over de grauwe zee onder den noorder stormwind gaat,
Wijl hij de rondom ruischende
Golvenreeksen stout bestijgt
En hij der goden opperste, de Aard,
De nimmer vergaande, onvermoeide aftobt,
Wijl er zijn ijzers zich wentelen jaar op jaar,
Haar met een paardenspan beploegend.

't Luchtig-gezinde vogelvolk voert hij ook, 't verschalkend, meê,
Ook de stoeten van 't wild gediert, 't watergebroed van de'Oceaan,
Met tot netten gevlochten strik,
De opperst-verstandige man.
Meester wordt hij door kunst 't vrij-levend
Dier, dat de bergen beklimt, en 't trotschmanige
Paard ook dwingt hij het juk om den nek,
En den nooit vermoeiden berg-stier.

De spraak en 't gedachten-beweeg
't Windsnelle, en de staten-gebiênde
Aandrift heeft hij zich geleerd, en te vliên ook
Der nachtvorst pijlen klaar,
De stroomen der regens fel,
Is hij onvermoeid: radeloos nooit gaat hij, wat komt,
Te gemoet: den dood alleen
Kan hij niet door vlucht verwinnen,
Maar onheelbarer ziekten genezing heeft hij gevonden.

Met vaardige wijsheid en zin
Voor het kunstrijke, meer dan men meent,
Kruipt hij nu naar het kwade, dan weer naar het edele heen:
's Lands wetten en ook 't bij de goôn
Bezworene recht eerend, is hij 27
De eerste in den staat: maar zònder land hij, wien de vuigheid
Terzijde gaat, blij in zijn overmoed.
Noch zij hij mijn tafelgenoot,
Noch gelijkgezind ooit, met wien 't zóó staat geschapen.

Willem Kloos
1897-1898

Veel is geweldig, grootsch, doch niets
Is geweldiger dan de mensch.
Want ook over de donk're zee,
Door den stormenden winterwind
Witschuimend, baant hij, omvloten
Van golfgebruis, zijn weg.
Ook aller goden moeder, de Aarde,
De eeuwige, nimmer vermoeibare, woelt hij steeds
Jaarlijks op nieuw met de telkens zich wendende
    Ploegen om door rossenkracht.

't Waakzame, vlugge vogelvolk,
't Wild gedierte van 't ruime woud,
't Weem'lend broedsel der diepe zee,
Alles, loos hen omsluitend, vangt
Met netten, kunstig gevlochten,
De vindingrijke mensch.
Hij maakt zich, schrander, 't wild der bergen
Dienstbaar en legt ook het juk om den sierlijken
Hals van het vurige ros en beteugelt ook
    Zoo den onvermoeibren stier.

't Gevleugelde denken, de spraak,
En liefde tot orde in den staat,
Hij maakte 't zich eigen; in 't ruwst gebergte
Belacht zijn dak regen, sneeuw,
Ontwijkt hij storm, hitte en vorst,
Alberaden; raadloos vindt hem niets, wat ook
De toekomst breng'; slechts den dood
Weet zijn kennis niet te ontgaan;
Doch meen'ge krankte, hooploos zwaar,
    Heelt zijn vinding.

Verwonderlijk groot in vernuft
En schrandere vonden, beweegt
Hij nu naar 't booze zich, dan naar 't goede.
Vereert hij 's lands heil'ge wet,
't Bezworen, oud godenrecht,
Dierbaar is hij 't volk; maar 't volk een vloek, wanneer

Zijn euvelmoed 't booze wil.
Nimmer zitte aan mijnen haard
Noch plege met mij raad, wie ooit
    Zoo gezind is.

L.A.J. Burgersdijk
1903

De aard' bracht veel geweldigs voort,
Maar 't meest geweldig is de mensch,
Die 't grauwe zeediep oversteekt
Bij 't luid geloei der winterstorms
En 't krachtig zwellend golfgeklots,
Die d' Aarde, moeder aller goôn,
Zoo onuitput'lijk, onvermoeid,
Jaar in jaar uit vermoeien wil,
Wanneer zijn krachtig span den ploeg
Door d'akkers trekt en voren snijdt.

De mensch, die 't zwevend voog'lenheir
Omstrikt en medevoert als buit,
Die 't wild gedierte onderwerpt,
En 't vlugge vischje, 't kind der zee,
In garen netten listig vangt,
Die ook door slimheid 't wilde dier,
Dat zwerft door 't hooggebergte, temt,
Die 't paard met fieren, ruigen nek,
Aanspant en ook den woesten stier
Den hals doet krommen onder 't juk.

't Gevleugeld woord, het snel begrip,
Den lust om volgens wet den staat
Te ord'nen, schiep des menschen geest.
Vernuftig mijdt hij scherpe kou
In d' open lucht en regenvlaag.
Hij is volkomen toegerust
Voor alles, wat de toekomst brengt;
Den dood alleen ontkomt hij niet.
Maar over ziekten, zonder hoop,
Heeft 's menschen geest gezegepraald.

Zijn schranderheid, die onverhoopt
Zich paart aan kunst, maar ook aan list,
Voert nú het goed en dán het kwaad.
Hij is een sieraad, die 's lands wet
En 't recht der goden trouw betracht;
Een schandvlek hij, die 't goede spoor

Verlaat uit ongerechtigheid.
Nooit moge hij mijn haard betreên
Of eensgezind zijn saam met mij,
Die zulk een daad verrichten durft.

J.L. Chaillet
1906

Veel is geweldig hier op aard,
Maar niets machtiger dan de mensch:
Over 't grauwende watervlak,
In den loeienden winterstorm,
Gaat hij, waar hem torenhoog
't Vlokkig schuim der zee omspat,
En d' Aarde, d' oudste aller goden,
Haar, d' onvermoeibre, de eeuw'ge, vermoeit hij toch,
Met zijne wentlende ploegen van jaar op jaar,
Haar omkeerend met zijn rossen.

't Vlugge geslacht der vogels vangt
Listrijk in zijn netten hij,
Zelfs verschalkt hij het wild gediert,
't Zilverschubbige kroost der zee,
Door touwen, kundig geweven,
De vindingrijke mensch:
Door zijne kracht weet hij te temmen
't Bergenbestijgende dier, en het ruige paard
Werpt hij het juk om den nek, en hij zegeviert
Over d' onbedwingbren bergstier.

En spraak, en gedachte die vliegt,
En stedenbestierenden zin,
Alles leerde de mensch; aan de scherpe nachtvorst,
Aan regen, aan onweersvlaag
Is hij door huisbouw ontvlucht:
Altijd beraden, en onberaden is hij nooit,
Wat ook gebeur'; Hades slechts,
Dien ontvlucht zijn voetstap niet;
De andre kwalen, vol gevaars,
Bant zijn denkkracht.

Kunstmatig en schrander vernuft,
Dat boven 't geschaapne hem tooit,
Doet hem nu eens het kwaad, dan het goede scheppen;
Als hij de staatswet betracht,
En 't godlijk recht nimmer schendt,
Heft hij zijn stad op, maar hij verlaagt haar, als hij door

Zijn willekeur onrecht pleegt.
Toeve hij niet aan mijn haard,
En steune hij niet mijn partij,
Wie aldus doet!

H.C. Muller
1907

Velerlei doet ons verplet staan en toch is er niets zoo ontzettend als het wezen van den mensch. Want hij zet zijn koers door de grauwe zee als de Zuidwest blaast in den winter en zwellend de golven slaan over 't schip. En de hoogste van de goden, Moeder Aarde, onverwoestlijk, onvermoeibaar tobt hij af, met ploegen die keeren, jaar op jaar – en de paarden trekken den ploeg.

Vogels, de wiekende, snelle, en alle de wilde beesten, en de visschen in de zee, ook al zijn ze vlug, ook al zijn ze sterk, dwingt de mensch; hij knoopte zijn netten en vangt ze alle met overleg. En het werktuig, slim verzonnen, geeft hem macht over het muildier in de bergen; hij berijdt het paard met zijn fiere manenpracht, en de stoere stier draagt het juk.

En hij leerde zichzelve te spreken en te denken; zijn gedachten zijn snel als de wind. Hij leerde zichzelve het stuwende leven van stad en staat, en leerde te ontwijken het striemen der koude van de nachten buiten en het ongemak van regen en wind. Hij staat voor wat de toekomst brenge, hij is bereid! Alleen aan den dood kan hij niet ontkomen, maar voor kwalen en ziekten is genezing gevonden.

Ja, zijn kennen en kunnen, zijn weten en vermogen, gaan de grenzen te buiten, zeer ver, van hoop en verwachting. Wanneer hij de wetten van 't land eerbiedigt…* Maar door banvloek getroffen zij d'euvelmoed! Ik bid dat de goden het mij besparen in gemeenschap te leven met wie niet weet te buigen.

Marius Brinkgreve
ca. 1922

Veel is ontzag'lijk, niets echter
Groeide ontzag'lijker dan de mensch.
Immers, over de grijze zee,
In den winterschen Zuidenwind,
Streeft hij, dringend in rondom
Bruisende deiningen door.
De eerste der goden, de Aarde,
De duurzame, onuitputt'lijke, hij mat haar af,
Met wendende ploegscharen schrijdend jaar op jaar,
Met het paardengeslacht haar doorwoelend.

't Lichtelijk levend ras van de
Vogels grijpt in omstrikking hij;
Ook de drommen van 't wild gediert,
Al wat leeft in den vloed der zee,
Vangt in gevlochtene netten
De schrander-omzichtige mensch;
Bedwingt ook met listen het vrije
In bergen omzwervend dier; den manigen nek
Van het paard omspant hij met halsterdwang,
En den nimmer vermoeibaren bergstier.

De taal en 't windsnelle denken,
Het stedenregeerend besef ook,
Hij leerde 't zich; dan, hoe te ontvluchten de rijp
Der nacht onder boozen hemel,
En gees'ling van wilden regen,
Schrander in vinding. Hulpeloos komt hij tot niets
In zijn toekomst. Hades alleen
Weet hij niet te ontvluchten,
Maar ziekten te vlieden
Vond zijn bezinning.

In wijs vernuft zijne gaven
Boven verwachting bezittend,
Keert hij nu naar het kwade, dan naar het goede zich,
De wetten der aarde mengend
In 't recht, aan de goden gezworen,
Als hoogste der stad. Maar stedeloos hij, die het onschoone

In heeft, als vrucht zijner driestheid.
Zitt' aan mijn haard nooit en
Moog' mij gelijk niet gezind zijn
Alwie zoo doet.

Balthazar Verhagen
ca. 1926

Ontelbaar die wêreld se wondere, maar een
Is uitstaande bo almal: die Mens.
Oor die witgrys see van die storm-wind seil hy
En hy klief 'n pad
Onder die brander-skuim wat hom dreig, wat
    hom dreig met die dood.
En aarde, die oudste van al die gode, die Ewige,
Aarde, geduldige aarde,
Maak hy moeg jaar in, jaar uit
Met die heen en weer werk van sy ploeg wat hy
    agter die perde stoot.
En die lughartige ras van die voëls en die volk
Van die wilde veld en die see,
Die vang hy met fyn vernuf, die mens,
En hy word dan hul baas –
Hy oormeester die leeu wat die bos deurkruis en die bul,
Die onvermoeide bul van die oerwoud taai,
En die perd met sy maanhaar woes verwaai,
Die tem hy met jukke oplaas.

En taal en gedagte, wind-snel, is sy kneg
En die kunste van volksregering,
En vernuf om die pyle van ryp en reën te beveg
As die koue sy lede beklem.
Hy 't vir alles 'n plan en teen alles verweer hy homself,
Selfs teen Pestilensie se pyle,
Moeilik, misterieus.
Net vir een ding sal hy ontvlugting nimmer kan vind nie,
Een ding sal hy vrees.
– Die Dood wat die Temmer tem.
O fyn is die wemelende, soekende brein subtiel
Wat hom bring, nou goed, nou kwaad;
En trots is die volk en bodemvas
As burgers die wet van die staat
Met vroomheid wil eer;
Maar hy wat die wette verbreek, breek ook sy land.
Mag hy nooit my gedagtes deel,
Mag hy nooit by my herd verkeer!

T.J. Haarhoff
1946

Veel is geweldig, maar toch niets
is geweldiger dan de mens.
Dat steekt zelfs op de grauwe zee
over, ondanks het stormgeloei
in wintertijd, als de golven
verbolgen op hem slaan;
maar ook der goden moeder Aarde,
nooit afgemat, onuitputtelijk, kwelt hij steeds
met zijn al kringend gezeul*de ploeg*, jaar op jaar
kerend 't land met stoere paarden.

't Lichtzinnend vogelvolk verschalkt
hij; de rassen van 't wild gediert'
en de wezens in 't hart der zee:
om hen werpend het strengelwerk
van netten, kunstig gesponnen,
vangt hen de loze mens.
Hij temt met kunstig tuig 't gediert'
dat in de bergen verwijlt; ook het paard, het fier
manenverheffende, brei*delt hij* onder 't juk,
en den onvermoeiden bergstier.

De taal en de vlucht'ge gedacht',
de edele drift, die den mens
in steden doet wonen, verwierf hij zich, en
de koude striem / van den berg,
de regenvlaag / leerde hij
mijden, alles bedenkend, op niets dat komen zal
onvoorbereid / slechts den dood
zal hij nooit ontkomen. Heil
voor onverbiddelijke ziekt' / dacht hij wèl uit.

38 Met zo wijze gaven behept
tot kunsten, wel meer dan hij hoopt,
schrijdt de mens nu tot kwaad, dan tot goede daden.
Als hij de wet / eert van 't land
en houdt den eed / van de goôn
siert hij de stad; onwaardig is hij aan wien 't onscho-
ne aankleeft uit / driesten zin:

niet aan mijn haard mogen ooit
verwijlen; noch zij 'k met hen saam / die dat werken.

P. Brommer*
1947

’k Sidder vóór vele machten, doch geen macht
is er, den mens gelijk.
Hij doorworstelt bij stormgewoel
’t witte schuim van de holle zee,
en vaart, van steigrende golven
besprongen, havenwaarts.
Der goden oppermoeder, Aarde,
grenzenloos barenden schoot, heeft hij afgemat
drijvend en kerend zijn ploegen op ’t akkerland
jaar na jaar
met paardentelgen.

’t Losbollig volk der vogels voert hij mee
dicht in zijn net verward;
Wat in ’t wilde op de velden tiert
of in de’ afgrond der zee gedijt
omvat, met strikken en mazen,
’t vernuftig mensenkind.
De wilde heersers van ’t gebergte
temt hij met kunst en beleid, en tot dienstbaarheid
plooit hij den harigen nek van het paardenras,
onderjukt
den forsen bergstier.

Hij schiep zich de taal, en ’t gewiekte denken. Hij dwong zijn gemoed
tot zin voor gemeenschap; der nachten kwelling
bij vorst of stortvlaag in open lucht
ontsnapt hij, veilig in huis verschanst.
Vastberaden – onberaden tegen niets, hij treedt
de toekomst in.
Slechts de dood
blijft zijn onafwendbaar lot;
40 voor kwade ziekten wist zijn brein
raad te vinden.

Begaafd met een scheppenden geest, wiens vondsten geen grens
is gesteld,
kan boosheid zijn doel zijn, of edel streven;
te licht verwart hij werelds gebruik
met duur bezworen goddelijk recht.

’t Hoogste bloed zij grond en goed ontzegd, als euvelmoed
zijne eer besmet;
zulk een man
blijve ver van mijnen haard,
hij blijve van mijn vriendenkring
uitgestoten.

Frans Cluytens
1947

Wonderbaarlijk Heelal . . . .
Wonderbaarlijke Mens!
die zelfs de ziendende zee
bevaart in loeiende storm
op schuimende golven,
die Godlijke Moeder Aarde,
nooit moede, bedwingt
in eindloze voren
met ploegende paarden . . . .

. . . . vlug gevogelte vangt,
wild gedierte verstrikt,
jazelfs de peilloze zee
berooft van spartlende vis:
het vindingrijk Mensdom
vindt list om de Leeuw te tergen,
de nek van het Paard,
de Stier in zijn kluisters,
de Monsters der Bergen!

De wondere Taal, het windsnelle
Denken, de Wetten van Staat
leerde de Mens!
Hij schut zich voor vrieskou
en striemende regen,
tot alles in staat, voor niets
bevreesd; hij kan de Dood
niet ontkomen:
ongeneeslijke ziekten
kan hij genezen!

Die Kunsten, dat vreemd Vernuftige,

leiden hem soms tot het Kwaad!
soms – tot het Goed:
met eerbied voor Wetten
en Godlijke Banden,
een Roem voor de Staat; wie niets
ontziet, Wet noch Gebod,
vér zij die van mijn haardstee,
buiten Gemeenschap!

E.J. Kuiper
1953

Vele de wond'ren, nooit ontstond
groter wonder nog dan de mens!
Hij toch vaart over grijze zee
in den wintersen zuidenwind
ver weg en dringt door de rond hem
òpslaande golven héén!

Der goden de opperste, de Aarde,
de eeuwige, immer weer jonge, hij mat haar af,
haar met de wendende ploegen jaar in jaar uit
met der paarden kracht doorwoelend. –

't Vluchtige volk der vogels, vrij
wiekend, vangt hij in strikken zich;
alle soorten van wild gediert',
al wat leeft in de grote zee
jaagt met veelknopige netten
de vindingrijke mens!, –

bedwingt het vrije wild met listen,
't bergen doorzwervende, en den behaarden nek
ook van het paard legt hij dwingenden halster om,
zelfs den niet te temmen bergstier! –

En 't spreken en 't windademvlug bezinnen èn
't wetlijk bestuur der stad
alles leerde hij; ook, bij regen en wind en hard-vriezend weer,
te vinden zich veiligheid: machtig in veel!
Machteloos tòch, komt hij nog tot niets
uiteind'lijk: Haides alleen
kan hij immers niet ontgaan,
al leerde hij te weren zich
tegen ziekte. –

En boven verwachting begaafd, zelf scheppend zich
kunstwerken ook, keert hij nú
naar het kwade zich, dàn naar 't goede, zijn aardse wet men-
gend met
der goden alheilig recht: hoog dan geëerd!

Ongeëerd al wie uit overmoed
in zich het òn-schone heeft;
moge nimmer aan mijn zij
zich zetten, noch gelijk mij zijn
al wie zó doet! –

Bertus van Lier
1954

Veel wonders bestaat er op aarde, doch niets is wonderlijker dan de mens. Door de stormachtige zuidenwind over de witziedende zee gejaagd, vaart hij onder de torenhoog wassende golven. De Aarde, de meest verhevene godheid, onsterfelijk en onuitputtelijk, wordt door hem afgemat, jaar na jaar, wanneer hij haar met zwenkende ploeg en muildieren telkens weer omkeert.

Het lichtzinnig vogelvolkje, het wild gedierte en al wat in de zeeën leeft, vangt hij in de gevlochten mazen van zijn net, de schrandere mens, en voert het mee als buit. Handig overmeestert hij het wild dat op de hoogten leeft, went hij het paard met ruige manen en de forsige bergstier aan het juk dat hun nek omspant.

De taal, het vliegensvlugge denken en de drang naar samenleven maakte hij zich eigen. En vernuftig slaagde hij erin, niet meer in open lucht te moeten leven, waar bijtende vorst en striemende regen het verblijf onaangenaam maken. Met alles weet hij raad. Niets van al wat komen zal, gaat hij verlegen tegemoet, maar aan de dood zal hij nooit ontkomen, al heeft hij nu al afdoende middelen gevonden tegen ziekten, die ongeneesbaar waren.

Boven verwachting kunstvaardig en grenzeloos schrander, leent hij zich nu eens tot slechte praktijken, streeft hij dan weer naar het edele doel. De aanzienlijkste man in de stad is hij, die haar wetten eerbiedigt en het recht bij de goden gezworen. Maar geen stad waardig is hij, die uit louter vermetelheid het slechte pad opgaat. Wie dat doet betrede nimmer mijn woonst, worde nooit mijn medestander.

R. Thibau en R. De Pauw
1954

Vele dingen zijn verschrikkelijk, doch niets is verschrikkelijker dan de mens;* deze trekt vooruit over de wit-schuimende zee bij stormachtige zuiderwind, doorklieft ze onder zwellende golven die rondom bruisen. De opperste der goden, de onvergankelijke Aarde, de onuitputbare, mat hij af, bij het gaan en keren van de ploegen jaar na jaar, terwijl hij ze keert met de hulp van paarden.*

Het volk der lichte vogels vangt en voert hij mee, en de soorten van wilde dieren en het zeeras van de oceaan omvat de zeer vernuftige man in de plooien van geweven netten. Op kunstige wijze overmeestert hij het wilde dier dat op de velden woont en door de bergen loopt; het paard met harige nek zal hij leiden onder het juk dat zijn nek omsluit en ook de onvermoeibare bergstier.

Hij leerde door zich zelf èn de taal èn het vlugge denken èn de beschaafde zeden* en leerde te ontvluchten de kwellingen in open lucht van de vorst die het verblijf onder de blote hemel onbehaaglijk maakt en van vervelende stortvlagen, hij die voor alles een uitweg vindt. In verlegenheid tegenover niets gaat hij de toekomst te gemoet. Alleen het middel om aan de Hades* te ontsnappen zal hij zich niet verschaffen, en nochtans heeft hij middelen uitgedacht om te ontkomen aan ziekten waartegen men niets vermocht.

Terwijl hij de vaardigheid der kunst, een vindingrijkheid boven verwachting bezit, beweegt hij zich nu eens naar het kwaad, dan eens naar het edele; de wetten der aarde verwart hij met het recht bij de goden bezworen, hij die zijn stad verheft. Hij, aan wie het kwaad eigen is uit vermetelheid, is onwaardig in de stad te leven. Wie dat doet kome niet aan mijn haard zitten noch worde mijn vriend.*

Frank Van Doorne en Richard De Man
1955

Wondere is daar baie, maar niks is wonderliker as die mens nie. Hy gaan selfs oor die groue see met die hulp van die stormagtige suidewind, en baan sy weg deur golwe wat hom rondom wil verswelg. En die oudste van die Gode, die onverganklike, onvermoeide Aarde, pla hy met sy ploeë wat jaar na jaar agter die muile aansleep en omdraai wyl hy ploeg.

En die vrolike volkie van voëltjies en al die soorte wilde diere en die soutkroos van die see omsingel en vang hy in die toue van sy gevlegte nette, hy, die mens met sy groot verstand. Met kunstuie wen hy die ondier wat in die berge boer, en tem hy die perd met ruie maanhaar, en sit 'n juk op sy nek, en op die taai bul van die berge.

En spraak en windvinnige denke en die wil en wens om 'n staat te vorm het hy homself geleer, en hoe om te vlug vir die pyle van die ryp daarbuite en die swaar stortreën. Vir alles het hy raad, en niks wat nog moet kom, gaan hy hulpeloos tegemoet nie. Net om die dood te ontvlug sal hy geen hulp kan inroep nie, maar die middele om aan onmoontlike siektes te ontkom het hy al uitgedink.

Ongelooflik vindingryk is die vermoë wat hy het om nou die kwade en dan weer die goeie te doen. As hy die wette van sy land eerbiedig en die geregtigheid van die Gode waarby hy sweer, staan sy stad hoog: Stadloos is hy by wie die boosheid vanweë sy roekeloosheid woon. Mag hy wat dit doen, tog nie by ons vuurherd kom sit of sy gedagtes ons s'n word nie!

J.P.J. van Rensburg
1961

Geestdriftig

Zo veel dat wonderbaarlijk is!
Maar niets meer dan de mens
een wonder is!
Als Zuidenwind de storm ophaalt,
trekt hij door 't witte schuim der zee,
die hij doorklieft, om-loeid alom
door steigerende baren.
En de Aarde, oudste van de goden,
– die eeuwige, die onvermoeide! –
hij mat ze rustloos af:
zijn ploeg snijdt voren jaar op jaar,
zijn muildier-span doorwoelt de grond.

Het zwatelzinnig vooglenvolk
omstrikt en sleept de mens
in netten mee;
ook elke wilde-dierensoort
en al wat leeft in 't hart der zee
omstrikt met touw- en garenwerk
een over-schrander mens.
Met truk en kunstgreep vangt hij 't beest
dat zwerft door velden en door bergen.
Van het onwennig paard
omsluit zijn juk de manendos.
Hij maakt de forse bergstier tam.

Vermanend

Spraak en gedachte, zo snel als de wind,
zin voor gemeenschap en stede
leerde de mens aan zichzelf, ook bedekking
bij ijskille vrieslucht,

en vluchtoord bij stortende regens,
de duizendkundige!
Onkundig treedt hij nooit
een toekomst te gemoet.
De dood alleen ontkomt hij niet,
hij die voor uitweg-loze ziekten
een uitkomst had bedacht.

Schrander van geest en kunstvaardig van hand,
– meer dan verwachting liet hopen! –
streeft hij naar 't kwaad soms,
dan weer naar het goede.
Wie 's lands wet in eer houdt
en 't recht bij de goden bezworen,
verheft zijn stad.
Hem haat de stad, die 't boze wil
uit louter euvelmoed.
Nooit zitte naast mij aan de haard,
noch zij van mijn partijgenoten*
de man van zulke daad.

E. De Waele
1962

Op de wereld is er veel
waar je verstand bij stilstaat, maar
niets dat meer
verbijstert dan de mens.
Dat trotseert
's winters de stormen uit het zuiden
op de schuimbekkende zee,
dat laveert
bedreven tussen huizen-
hoge golven door.
De meest verheven
godheid van allemaal,
de aarde, snijdt
hij van jaar tot jaar
aan repen, – hoe onsterfelijk
en onvermoeibaar zij
ook moge zijn,
hij krijgt haar klein
met het rusteloze heen en weer
van zijn ploegen
en het zwoegen
der paardachtigen.

Het luchthartige
gevederde volkje
weet hij te bemachtigen
met net en strik;
de beesten uit de wildernis
en in de zee de zilte vis,
alles wordt
in de listen van de mens
gestrikt. Hij temt
50 met behulp van zijn
raffinement
het wild uit bergen en uit dalen,
hij dwingt de hengst
met wapperende manen
in het gareel
en de dappere bergstier
onder het juk.

Hij heeft zich de taal
eigen gemaakt en vervolgens
het denken, snel als de wind,
hij heeft zich tot een groter verband
leren organiseren,
de aanvallen weren van
het guurste vriesweer en
de venijnigste stortbui:
hij weet zich altijd weer
te behelpen; hij kan
elke toekomst recht in de ogen zien.
Alleen op de dood
zal hij nooit een uitweg weten,
hoe uitzichtloze ziektes
hij ook kan genezen.

Maar al is hij dan
in zover een redelijk wezen
dat hij verstandelijk
meer dan voldoende uit
de voeten kan,
toch komt hij nu eens tot
hoogstaand handelen,
dan weer tot slecht:
nu eens maakt hij zijn land
groot door de wet
en de eed aan het recht
te respecteren,
dan weer zal
hij het saboteren
als hij zich met wellust overgeeft
aan een negatieve trant
van denken. Maar
voor wie het laatste geldt
blijft mijn huis gesloten, –
zo iemand wordt nooit een geestverwant.

Pé Hawinkels
1970

lied van de mens

veel is vreemd op deze wereld
niets is vreemder dan de mens.
hij reist over de witte zee: bij storm
en ontij reist hij langs de hoge golven.
jaar na jaar mat hij de aarde af
godin van alle goden – onsterfelijk en onvermoeibaar.
hij ploegt: de dieren trekken voren.

hij vangt de vogels in zijn netten
het wild de vissen in zijn maas.
hij is vernuftig: met zijn kunst
temt hij de geiten uit de bergen.
de paarden wild van manen
en de stier legt hij het juk om
sterk en onverzettelijk.

hij spreekt hij denkt snel als de wind.
hij maakt wetten voor de stad.
hij beschermt zich tegen koude
regen bliksem. hij weet raad op alles:
radeloos zal hij wel nooit meer zijn.
ongeneeslijk ziek geneest hij zich.
alleen de dood kan hij nog niet ontkomen.

met zijn kunst groter dan verbeelding
– zijn vernuft – wil hij vandaag het kwaad
en gisteren het goed. eert hij de wetten
en de goden dan is zijn stad groot.
is hij driest dan vergaat zijn stad:
dan is hij mijn vriend niet meer.
ik wijs hem uit mijn huis.

Johan Boonen
1975

Daar's menige wonder maar niks soos die mens nie.
Sy vindingrykhede het nêrens 'n grens nie.
Die skuimsee deurkruis hy, gedryf deur die Suidwind
en ploeg deur die golwegeweld met sy vaart.
Maar haar, die oudste van gode, die Aarde,
die onvermoeide, onverouderd in waarde
verskeur hy met ploeë se blinkende skare
wat muilesels voortsleep deur jare en jare.

Die vrolike voëls in swermgetalle,
die lok hy, verstrik hy en vang hy in valle.
Vir die wilde diere en die soutvolk van seë
stel hy sy kunstig-gehekelde nette,
die begaafde mens hy, die alheerser met wette.
Hy tem met sy vindingrykheid se werktuie
die dwalende diere in bosryke berge
en die wilde perde, die rosse met ruie
maanhare 't hy omhalter, betoom, reggeruk
en die bergstier, die ongebuigde, bejuk.

Hy 't die spraak en die vlug van gedagtes geleer
die drang ook en drif om 'n staat te regeer.
Die witryp van die onherbergsame nag
en die pyle van stortreëns ontneem hy hul krag.
Met raad ryk bedeel is hy nooit sonder raad nie
en gaan hy die toekoms met moed tegemoet.
Die dood, alleen, kon hy nimmer ontkom.
Maar sy middels het doodlike siektes oorkom.

Met wysheid, ontdekkende sinne begaaf,
wat sy hart en sy heerlikste drome oortref
verval hy in kwaad, word tot goedheid verhef.
As getrou hy die staat en sy wette handhaaf,
hom hou by die ede voor gode gesweer,
dan is hy die sieraad, die staatsman geëer.
Maar staatloos word hy wat onwaardig die staat
met roekeloosheid dien. Mag hy nooit in beraad

met my kom verwyl, langs my vuurherd nooit sit nie,
my gedagtes nie deel, hy wat boosheid aanbid nie.

Theo Wassenaar
1975

Veel dingen zijn overweldigend en niets beweegt zo overweldigend als de mens: deze gaat over de grijze zee heen met stormachtige zuidenwind, en schrijdt voort onder de golven die rondom oprijzen. Hij slijt de eerbiedwaardigste der goden, de onvergankelijke en onvermoeibare aarde, af. Hij keert haar door het wenden van de ploeg, jaar in jaar uit, met het paardenras.

En hij maakt het geslacht van de lichtzinnige vogels, en de stammen wilde dieren en wat leeft in de zee buit, door ze te vangen in gevlochten netten, de schrandere mens, en met zijn kunstgrepen heerst hij over het dier dat in het wild weidt in de bergen; en hij temt het langmanige paard met een juk om zijn nek, en de onvermoeibare bergstier.

Hij heeft en de taal, en het snelle denken en het temperament voor stedenvorming geleerd; ook om te vluchten voor het bijten van de vorst, als het moeilijk bivakkeren is onder de blote hemel, alsmede voor de lelijke striemen van de regen; hij vindt voor alles een weg. Zonder uitweg gaat hij niets tegemoet wat de toekomst betreft. Alleen uit de Hades zal hij zich geen ontsnapping verwerven; maar uit ziekten waartegen geen middel opgewassen was heeft hij een vluchtweg gevonden.

Al heeft hij meer subtiele vindingrijkheid dan hij kon hopen, toch sleept hij zich nu eens naar het slechte, dan weer naar het goede. Als hij de wetten van het land en het recht der goden waarbij hij zweert hooghoudt, is hij hoog in de stad; stadloos is degene aan wie het slechte kleeft, wegens overmoed. Moge degene die deze dingen doet mijn haard niet delen, en niet hetzelfde denken.

A. Lardinois en Th.C.W. Oudemans
1982

Veel is geweldig, doch niets
is geweldiger dan de mens.
Over de witschuimige zee,
door stormende zuidenwind gejaagd,
trekt hij; midden in 't rond rijzende
golven vaart hij: de mens!
De verhevenste godheid, de Aarde,
onvergankelijk, onvermoeibaar, mat hij af
met wendende ploegen, jaar in, jaar uit,
en met 't paardenspan omwoelt hij haar!

Het volk der vogels, licht van zin:
hij omstrikt en vangt het
en ook de soorten der wilde dieren;
vissen krinkelend in 't zilte zeewater
vangt het schrandere mensenkind
met touwen tot netten gevlochten;
hij temt met listige knepen het wilde dier,
dat op de bergen rondspringt,
het paard ruig van nek
went hij aan 't omprangende juk,
zo ook de onvermoeibare bergstier.

De mens vond op eigen kracht
de taal en 't gevleugelde denken
en 't streven naar samenleven in orde;
aan de aanvallen in open lucht
van onherbergzame vorst en hinderende regen
leerde t'ontkomen de vindingrijke mens!
Hij weet een uitweg voor al wat komt.
Tegen de dood alleen zal hij nimmer
uitkomst vinden; en toch heeft hij
56 voor niet te helen ziekten geneesmiddelen bedacht!

Al bezit hij een uitzonderlijke gave,
vindingrijkheid der kunst uitermate,
hij benut ze: nu ten goede, dan ten kwade.
Wie 's lands wetten eerbiedigt
en 't recht bij de goden gezworen,

bevordert zijn stad; richt haar ten
gronde wie in 't kwaad
verwijlt uit pure driestheid.
Moge nooit mijn huisgenoot wezen,
nimmer mijn geestesgenoot zijn,
de man, die zo iets bestreeft!

Pieter Lauwers en Renaat Lauwers
1984

Veel is wonderlijk maar
niets wonderlijker dan de mens.
Zelfs bij stormende zuidenwind
trekt hij over de witgolvige zee,
vaart hij tussen de
hoogrijzende golven.
De Aarde, hoogste van de goden,
onsterfelijk en onuitputtelijk,
hij mat ze af, beploegt ze jaar na jaar,
keert ze met zijn muildier.

De dartele vogels
vat en vangt hij.
Wilde beesten en
de dieren der zee
strikt hij in zijn
touw- en netwerk,
dit zeer schrander wezen.
Zijn vaardigheid overmeestert
het dier uit veld en berg,
doet het paard met de manen
en de onvermoeibare bergstier
het juk om de hals.

De taal en het windsnelle denken
en de drang om samen te leven
leerde hij uit zichzelf.
Hij onttrok zich aan de open lucht
met haar bittere koude
en striemende regen.
Hij weet raad op alles,
heeft een oplossing voor al wat komt.

Alleen de dood ontvlucht hij niet,
al heeft hij een middel gevonden
tegen ziekten die ongeneeslijk waren.

Schrander en vindingrijk
boven verwachting,
streeft hij soms naar het slechte,

dan weer naar het goede.
Wie de wetten van zijn land in ere houdt
en het recht bij de goden gezworen,
verheft zijn stad.
Wie uit vermetelheid het slechte
kiest, vernietigt ze.
Wie zo handelt, wens ik niet in mijn huis
en niet bij mijn vrienden.

Jef Ector
1986

Boven al wat ontzaglijk is
spant het menselijk wezen de kroon:
dat trekt zelfs over grauwe zee zijn baan
als storm en stortvloed 't dreigen te overstelpen;
en moeder Aarde, heiligste godin,
die onvermoeib're, laat hij nooit af te vermoeien
bij 't keren van de ploeg die jaar op jaar
haar met paardenspan omwoelt. –

Het dartel vogelvolk vangt handig hij,
dieren des velds ook en het zeebroed in
fijnmazige netten,
die vindingrijke mens; door dat vermogen
is ook 't wild in de bergen hij meester; hij vangt
het paard en de ontembare stier in zijn halster.

Te spreken heeft hij zich geleerd, te denken
snel als de wind;
een samenleving heeft hij opgebouwd;
hij weet aan vorst en regen in de open lucht te ontkomen,
tot alles bewerktuigd en nooit
vindt morgen hem radeloos.
Wel ontloopt hij de dood niet, maar heeft
toch uit reddeloze kwalen
vaak uitweg gevonden.

Ongelooflijke vaardigheid
leidt tot weldoordacht handelen,
ten goede of ten kwade: zolang
hij 's lands zeden maar hooghoudt en 't recht,
bij de goden bezworen, hoog staat hij
op de ranglijst der burgers. – Maar burger van niets
is hij die uit zelfzucht 't oneed'le verkiest.
Zij ik nooit zijn genoot of meeloper!

Jan Pieters
1989

Veel op deze wereld wekt angst en verwondering
maar niets dat meer verwondert dan de mens.
Hij bevaart de grijze zeeën en trotseert
winterse stormen uit het zuiden, hij doorklieft
het witte schuim van opslaande golven.

De Aarde, de oudste aller goden, de eeuwige,
de elk jaar weer jonge Aarde put hij uit.
Elk jaar laat hij zijn ploeg de voren trekken,
zijn muildierspan doorsnijdt jaar na jaar de grond.

Het vluchtige, gevederde, vogelvolk lokt hij
in zijn strik, alle soorten wilde dieren
en al wat er leeft in de zilte zee vangt hij
in zijn fijnmazige netten, die vindingrijke mens.

Met zijn listen temt hij het wild
dat vrij zwerft door de bergen en de dalen.
Hij legt zijn juk om de manen van het paard
en bedwingt de ontembare bergstier.

Hij leerde zich aan te spreken,
te denken snel als de wind.
Land en stad met wet te besturen.
Te schuilen voor regen en vrieskou,
veilig in de guurste storm.

Hij wil alles beheersen, hij wil alles ontdekken,
hij blijft zoeken, zoekt overal naar een uitweg,
voor reddeloze kwalen vindt hij genezing
maar nooit zal hij een uitweg vinden voor de dood.

O, wat een wonder is de mens! 61
Zo snel van geest, zo vaardig van hand,
zo weldoordacht is alles wat hij doet:
soms streeft hij naar kwaad,
soms streeft hij naar goed.
Respecteert hij de wetten van zijn stad,
eert hij het recht van de goden,
dan verheft hij zijn land.

Maar wie zich wellustig overgeeft
aan zelfzuchtig kwaad noem ik nooit vriend,
met hem hef ik nooit het glas.

Joanna Bilska en Renée du Bois
1997

Er zijn tal van wonderen,
maar geen is groter dan de mens!
Zelfs in de zwaarste winterstormen
doorklieft hij de witschuimende
huizenhoge woeste golven van de zee,
en Moeder Aarde, de eeuwig onuit-
puttelijke, blijft hij rusteloos
bewerken, jaar in jaar uit, met
ploegijzer en paardenspan, zijn
voren trekkend door het land.

Het kwetterend vogelvolk
verstrikt hij in zijn netten en alle
wilde dieren en het leven uit de diepe
zee worden door die slimme mens gevangen
en getemd met touw en net en strik.
Met allerlei listen en vallen
weet hij de dieren te vangen, die in
de bergen leven en over de vlakten
zwerven; zelfs het fier bemaande
wilde paard brengt hij in het gareel
en hij temt de sterke bergstier.

Hij maakte zich de taal eigen
en het snelle denken en ontwikkelde
gemeenschapszin, die hem in steden
doet samenwonen; hij maakte kleren
tegen de koude vrieslucht en zocht
bescherming tegen de regen.
Hij loste talloze problemen op en
bereidde zich op alles voor.
Alleen de dood ontkomt hij niet,
hij die tegen tal van ongeneeslijke
ziekten middelen ter genezing vond.

Behept met meer verstand en
vindingrijkheid dan men ooit had
durven hopen, streeft de mens
de ene keer het goede na
en de keer daarop het kwade.

Wie de wetten van het land eer-
biedigt en de goddelijke geboden
naleeft, is een sieraad voor
zijn stad. Hij, die uit louter
kwaadwilligheid het slechte wil,
wordt door de stad gehaat.
Mogen dezulken zich nimmer met
ons scharen rond de haard of
ons tot bondgenoten zijn.

J.A. Deelder
2000

Earste Stasimon fan it Koar

De minsk'is't wûnderlikste wêzen

Gâns wûndre wêzens binn' der; neat
is wûnderliker as de minsk.
Hy reizget oer de skiere see
en fart by stoarmske Sudewyn
troch branning, dy't ringsom him brûst.
Mem Ierde, 't heechst fan't goadendom,
net te ferdwaan of ôf te mêdzjen, slyt er
mei't har syn ploech keart jier op jier, en hy
har omteart mei syn hynsteskaai.

De tige tûke minske fangt
it derten fûgelfolk mei't net,
en ek it wylde bisteskaai
en't dierte yn de djippe see
mei koarden, knotte ta in net.
Mei listich ark is hy de baas
oer't dierte, dat yn't wyld rint op'e bergen.
Hy spant it hynder mei de rûge nekk'yn't jok
en de sterke bolle fan de bergen.

Hy hat him leard de taal en't tinken
fluch as de wyn, en't fielen foar
de wetten fan de steat; hy wit t'ûntgean de
pylken fan froast en rein, as't ûnder
de himel min t'oernachtsjen is.
Ta alles wit er rie; nea riedleas giet er
ôf op wat komt. De Dea allinne
wit hy net oan t'ûntkommen, mar
foar net te genêzen sykten
hat hy in útwei betocht.

Hoe knap, boppe ferwachting tûk
is alle feard'gens dy't er hat,
dy't soms ta kwea en soms ta't goede liedt.
As hy de wetten hâldt fan't lân

en't rjocht, besward by't goadendom,
is boarger hy fan hege steat.
Mar gjin echt boarger is wa't yn
syn drystens net mei't goed'omgiet.
O! mei dejinge dy't soks docht,
nea by my sitte oan de hurd
of by wa't tinke lykas ik.

Itselde Koarliet, berime.

1. Gâns wûndre wêzens binn' op ierd;
de minsk'is't wûnderlikst fan al.
Hy reizget oer de skiere see
en fart by stoarmske Súdwyn pal
troch branning, dy't ringsom him brûst,
wylst hy troch't wylde wetter strûst.

2. Hy slyt de ierd, nea âld of mêd,
Mem Ierde, 't heechst fan't goadedom,
mei't ider jier syn ploech har keart.
Hy teart har mei syn hynders om.
Dan sieddet er it kiemjend sied,
oant rynske risping riist út d'ierd.

3. De tige tûke minske fangt
it derten fûgelfolk yn't net,
en ek it wylde bisteskaai
fernimt syn strûp of pylk te let.
Syn knotte koard, ta gripen ree,
fangt fisken yn de djippe see.

4. Mei slûchslim ark is hy oermânsk
it wyld, dat oer de bergen jeit,
wylst hy de rûge hynstehals
yn't jok spant fan de tsjinstberheid,
en sels de sterke boll'oertreft,
dy't swichte moat foar minskekrêft.

5. Hy hat him taal en tinken leard,
dat fluch as wyn giet yn syn brein;
respekt foar wetten fan de steat;
en't tûk ûntgean fan froast en rein,
wannear't oernachtsjen neat gjin noft
is ûnder pylken út'e loft.

6. Ta alles wit er rie; hy giet
nea riedleas nei wat oer him komt.
De Dea allinn'is't dêr't syn ried,
noch macht noch middel oan ûntkomt.
Dochs fynt er útwei út'e lêst
fan sykte, dy't hast net genêst.

7. Hoe knap, boppe ferwachting froed,
is al syn feardgens fan ferstân,
dy't soms ta kwea liedt, soms ta goed.
As hy de wetten hâldt fan't lân
en't rjocht en eed, fan goaden eard,
is boarger hy fan hege steat.

8. Mar gjin echt boarger is de fint,
dy't domdryst net it goede paad
fan rjocht en reedlikheid berint,
mar kwea en heechmoed nimt ta maat.
Mei wa't soks docht en blastich wurdt,
nea by my sitte oan de hurd!

Klaas Bruinsma
twintigste eeuw

Overal zijn de gevaren
en niets is zo gevaarlijk als de mens.
Zelfs bij winterwinden gaat dat wezen
naar de overzijde van de grijze zee,
tussen rondom bruisende,
gezwollen golven overstekend.
Ook Aarde, de hoogste godin,
onvergankelijk, onvermoeibaar,
put hij uit, met ploegen die draaien
en keren, jaar in jaar uit
haar kervend met het paardenkind.

Het zorgeloze vogelvolk
voert hij al evenzeer gevangen weg
als het wilde dierenras en waterschepsels
van de zee, in draden tot netten
geknoopt, de vindingrijke man.
Met zijn vondsten beheerst hij
het dier dat huist in het wild
en door de bergen gaat
en niet alleen het paard met ruige hals
maar ook de taaie bergstier zal hij temmen,
met hun nek onder het juk.

Ook spraak, gedachten als de wind
en de neiging tot stadsvorming leerde hij zich,
en hoe de pijlen van de gure regens,
van onherbergzame vorst
onder heldere hemel te ontvluchten,
alles oplossend, onthand
gaat hij nooit tegemoet wat hem wacht.
Alleen aan de dood

zal hij geen ontkomen vinden,
al heeft hij ook voor hopeloze ziektes
een vluchtweg uitgedacht.

Onvoorstelbaar het vernuft
van de technische kunde waarmee hij zich
nu aan het kwaad, dan aan het goede zet.

Wie de wetten van zijn land eerbiedigt,
het recht bij de goden gezworen,
is hoog in de staat. Statenloos
wie door zijn overmoed
zich inlaat met het slechte.
Laat niet aan mijn haard verschijnen,
niet mijn gedachten delen,
wie zich zo gedraagt.

Gerard Koolschijn
2004

angstwekkends doet zich veel voor
niets is dat meer dan de mens
naar gene zijde van de grijze zee
reist hij bij winterse winden onder
zich over hem welvende golven door
de aarde die de hoogste god is
niet vergaat en nooit moe is de mens
beult haar af zijn ploegen gaan heen
en weer jaar na jaar met uit paarden
geboren dieren werpt hij kluiten op

de zwerm van lichtzinnige vogels
vangt hij en kuddes dieren van
het veld en in het water wonend
zeeleven door het gemaasde
weefsel van koorden uit te gooien
de behendige mens die weet hoe hij
onder de hemel slapende bergbeesten
temmen moet en ruwe paardenmanen
bedwingt met een juk in de nek en de
onvermoeibare stier koning der bergen

spreken en inzicht snel als de wind
en driften die wetten voor de stad zijn
heeft hij zichzelf geleerd en hoe aan de
open onbeschermde ongastvrije rotsen
en ongenadige regenpijlen te ontkomen
altijd weet hij het en radeloos treedt hij niets
wat komen zal tegemoet voor de dood
alleen kent hij de uitweg nog niet
maar een vlucht voor ziekten niet te
behandelen is al uitgedacht

met handige kunsten als wijsheid
die verder reiken dan gedroomd
kruipt hij naar goeds naar slechts
en als hij de wetten van zijn grond verweeft
met de gezworen gerechtigheid der goden
leeft hij hoog in de stad maar stadloos is

de lichtzinnige die daarvoor ellende kent
en ver van mijn huis moet hij blijven
die zich zo gedraagt en nooit
hetzelfde mag hij denken

Ben Schomakers
2016

Veel is wonderbaar, maar er is geen groter wonder
dan de mens. Dit vaart zelfs over schuim van de zee
bij woedende wind, koersend over brullende baren.
De onuitputtelijke, onaantastbare aarde moet toestaan
dat hij haar jaar in jaar uit omwoelt met zijn ploeg.
Zwermen lichthoofdige vogels, koppige clans
van grootwild en watervlug gebroed uit de zee
strikt hij in listige mazen van zijn goocheme netten,
de schrandere, denkende mens. Met zijn vondsten
bedwingt hij de beesten van bergen en wildernis
en hij brengt het paard met vrij waaiende manen
en de onvermoeibare stier onder zijn dwingende juk.
Spraak, gedachten zo vlug als de wind en besef
dat orde in steden brengt heeft hij zichzelf eigen gemaakt.
Hij kent tal van uitwegen om te ontkomen aan de pijlen
van vorst en regen. Bedrijvig, vindingrijk en vol oplossingen
voor alles rent hij de toekomst tegemoet. Alleen de dood,
alleen de dood heeft hij nog niet opgelost.

Ilja Leonard Pfeijffer
2023*

Veel is geweldig, maar
niets zo geweldig als de mens.
Door storm en winterweer gedreven
steekt hij de grijze zee zelfs over,
vaart onder de hoge deining door
die rondom dreigt
hem te verzwelgen.
Aarde, de meest verheven godheid,
onsterfelijk, onvermoeibaar,
mat hij af. Jaar na jaar
doorploegt en keert hij haar
met muildieren.

Het vogelvolkje licht van zin,
de rassen van wilde dieren,
de wezens in de diepten van de zee
strikt hij in de mazen van geweven netten,
voert ze mee.
Vernuftig, vaardig is de mens.
Hij vangt met valstrikken
beesten die huizen in de heuvels,
dwalen in het wild.
Hij temt het paard ruigharig van hals,
de onvermoeibare bergstier,
hij legt ze het juk op de nek.

Spreken,
denken zo snel als de wind,
gevoel voor gemeenschapsleven
leerde hij zich, ook
hoe onder een blote hemel te ontsnappen
aan bijtende onherbergzame vorst,
aan pijnlijke gure regens.
Op alles weet hij
raad, ten einde raad
is hij nooit en gaat tegemoet wat komt.
Enkel aan de Hades
zal hij niet weten te ontkomen,

hoewel hij voor ziekten zonder uitkomst
uitwegen bedacht.

Boven verwachting
de vondsten van zijn kunde –
iets vernuftigs. Zo gaat hij
nu eens de weg van het kwade,
dan weer van het goede.
Past iemand de wetten van zijn land toe,
het recht bij de goden gezworen,
zijn stad acht hem
hoog, neer
haalt hem de stad
die uit overmoed omgaat
met wat niet deugt. Wie zo handelt
mag niets met mij delen,
mijn haard niet, niet mijn denken.

Patrick Lateur
2024

Er is veel dat verbluft en niets
verbluft meer dan de mens.
Dat wezen doorkruist op kracht
van stormwind de witgrijze zee
die het smoort in haar golvende
diepten. Hij teistert de opperste
godheid, de onverwoestbaar onuitputbare
Aarde, door jaar na jaar haar met kerende
ploegen om te woelen,
te treden met voeten van paarden.

Het volk van lichtzinnige vogels,
de stammen van wilde dieren,
wat welig tiert in de zeeën,
dat alles weet hij te vangen
in de strik van fijnmazige netten,
die man van vernuft. Hij temde
behendig het beest op de bergen, hij bracht
het paard met harige hals en de onuitputbare
stier die bergen bewoont
onder zijn klemmende juk.

Ook spraak vond hij uit en denken
dat waait en de neiging om burchten
met normen te stichten, ontkwam hij aan ijzige
onbewoonbare vlakten
en speren van onweer, weet hij
voor alles een weg. Nooit ontbreekt hem een weg
met het oog op wat komt, alleen
aan Hades ontkomt hij niet –
al bracht zijn vernuft wel uitkomst
bij onbehandelbaar lijden.

Slim, ja, en boven verwachting
bedacht hij handig technieken
die hij soms ten kwade benut, soms ten goede.
Respecteert hij gangbare normen
en dwingend recht van de goden:
een steunpilaar van de stad – maar barbaars is

wie waagt het kwaad te omarmen.
Aan mijn haard, in mijn kring
van gelijkgezinden is wie
zo handelt beslist niet welkom.

Piet Gerbrandy
2024

Er is veel dat je verbaasd doet staan
maar niets verbaast zo als de mens.
Dat vaart over de grijze zee,
voortgejaagd door gure zuidenwind,
omstuwd door muren water.
De hoogste van alle goden,
de onvergankelijke, onuitputtelijke aarde,
mat hij af; jaar in, jaar uit
ploegt hij de kluiten aarde om,
en laat de paarden zwoegen.

Het zorgenvrije vogelvolk,
de woeste wildebeestenschaar,
de zilveren vissen in de zee:
met fijngeweven netten
vangt hij ze allemaal,
de man met zijn vernuft.
Het dier van vlakte en heuvelland,
zet hij vakkundig naar zijn hand;
hij brengt het ruiggemaande paard
onder het juk, net als de bergstier,
niet kapot te krijgen.

Taal heeft hij zelf zich aangeleerd,
en denken, als de wind zo snel,
en regels voor het stadsbestel.
Beschutting tegen hitte en kou,
striemende regen, hagel, sneeuw:
hij heeft ervoor gezorgd. Wat komen gaat
maakt hem niet bang; voor alles weet hij raad.
Alleen de dood is hem de baas,
maar evengoed verslaat hij ziektes waar
geen kruid tegen gewassen leek.

Zijn slimme vindingrijkheid kent
geen grenzen, maar helaas:
de een doet goed, de ander kwaad.
Eert hij de wetten van de stad
en zweert hij bij het goddelijk recht:
hij is een sieraad voor de stad.

Wee hem die in zelfzuchtigheid
het kwade koestert in zijn borst:
verjaag hem uit de stad!
Wie zoiets doet:
hem wil ik niet in huis,
zijn hart is niet het mijne.

Gerard Boter
2024

Veel dwingt ontzag af, maar niets
meer dan de mens: ontzag!
De grauwe zee,
in de winterse zuidenwind
steekt hij hem over.
Opzwellende golven
dreigen hem te omhullen.
De Aarde, hoogste der goden,
onverwoestbaar, onuitputtelijk, put hij uit.
Zijn ploeg keert om, jaar in jaar uit.
Hij woelt de aarde om
met kroost van paarden.

Argeloze vogels,
dieren in het wild,
schepsels uit de zee
hen vangt hij, neemt hij mee,
in gevlochten mazen van het net.
Zo vindingrijk is de mens.
Door zijn vondsten beheerst hij het beest
dat huist in het veld,
dat zwerft door de bergen,
het paard met ruige nek dwingt hij met het bit,
het juk rond zijn nek,
en ook de onvermoeibare stier in de bergen.

Spraak, windsnelle gedachte,
stedenbeschermende stemmingen,
hij heeft ze zich eigen gemaakt.
De heldere hemel,
door vorst onherbergzaam,
de striemende pijlen van de regen,
hieraan weet hij te ontkomen,
met alles weet hij raad.
Als hij geen raad weet, gaat hij af op niets dat komen zal.
De dood alleen,
ontsnappen daaraan zal hij zich niet bezorgen.
Maar toch:
ontsnappen aan onmogelijke ziekten heeft hij al uitgedacht.

Vindingrijk en vaardig, slim boven verwachting
treft hij nu eens kwaad, dan weer goed.
Hij respecteert* de wetten van het land,
het recht der goden dat hij onderschrijft,
burger in een trotse stad.
Zonder stad is hij die het goede niet kent,
alleen vanwege zijn durf.
Ik wil niet dat hij bij mijn haard zit,
niet dat hij aan mijn kant staat,*
die zoiets doet.

Remco Regtuit
2024

De geweldige mens

Er zijn veel dingen wonderbaarlijk
    maar niets baart wonder als de mens.
De mens doorkruist de grijze zeeën
    zelfs tijdens gure winterstorm,
wanneer de wilde baren bruisen:
    de mens baant zich daardoor een weg.
De Aarde, hoogste van de goden,
    oneindig, onvergankelijk,
wordt uitgeput door jaarlijks ploegen,
    door hard labeur van mens en paard.

De vogels met hun ijle denken:
    worden gevangen door de mens,
ook het geslacht van wilde beesten,
    de waterwezens uit de zee:
met kronkelend geweven netten
    en denkkracht wordt de mens hun baas,
en vindingrijk temt die de kuddes
    op bergflanken en in de wei,
en brengt het paard met wilde manen,
    de felle bergstier onder 't juk.

Het spreken, het beweeglijk denken,
    en passie voor de politiek
leerde de mens zichzelf; beschutting
    tegen de onherbergzaamheid
van regenpijlen: vond voor alles
    een uitweg. Zonder uitweg gaat
de mens niets tegemoet wat komt. Slechts
    het doodslot, dat ontvlucht men niet.
Maar voor de uitzichtloze ziektes
    bedacht de mens een medicijn.

De menselijke vindingrijkheid
    is onvoorstelbaar knap. Ze leidt
soms naar het kwaad, soms naar het goede.
    Al wie de wet van de natuur

volgt en het goddelijk recht bekrachtigt,
wordt in de stad gerespecteerd.
Maar niéts is in de stad wie niét goed
handelt, geleid door overmoed.
Zo'n mens kijkt anders naar het leven,
die is niet welkom aan mijn haard.

Kristoffel Demoen
2024

naar lucebert

van alles waar zij toe in staat is
houdt de mensheid het record:
onder wolkenhoge golven
heeft ze grauwe zee bevaren
en de onvergankelijke
onuitputtelijke aarde
afgemat door jaar aan jaar
het paardenkroost de ploegschaar voren
in haar korst te laten kerven

in de lussen van zijn netwerk
strikt en vangt hij fladdervogels,
wilde dieren, *fruits de mer*,
de o zo slimme mens, beheerst
met zijn lagen het beest dat buiten
slaapt en door de bergen banjert,
temt het ros met de ruige manen,
overmant de drieste stier

hij heeft zichzelf geleerd te praten
scherp van zin en redelijk te zijn
en om niet onder open hemel
bloot te staan aan vorst en hagel,
oplossingsgericht treedt hij
wat op zijn weg komt tegemoet –
alleen de dood, daar brengt de mens
niets tegen in, al bood hij menige
ongeneeslijke ziekte het hoofd

's mensen kennis en kunde zijn ethisch
neutraal, je kunt er twee kanten mee op:
bind je je aan rechtstaat en grondwet
zit je goed; fout is wie zich nergens
wat van aantrekt, maar wat doet;
met dat slag heb ik niks, daar wil ik
niet mee in hetzelfde bootje

Christiaan Caspers
2025

Veel is te vrezen, maar niets
vreeswekkender dan de mens.
De grijze zee doorkruist hij,
in winterstormen trotseert hij
oprijzende golven om hem heen. Aarde,
de hoogste der goden, onsterflijk, onvermoeibaar,
hij put haar uit door jaar na jaar
met ploeg en paard tekeer te gaan.

Vogels, de leeghoofdjes, hij
vangt ze, wilde dierenrassen,
het vochtig volkje van de diepzee,
verstrikt hij in geweven netten.
De vindingrijke mens overmeestert
dieren die door de bergen zwerven
met vallen, temt het ruigharig paard, brengt
de onvermoeibare bergstier onder het juk.

Spreken, denken snel als de wind,
aanleg voor bestuur ontwikkelde hij,
en hoe te ontkomen aan onherbergzame
heuvels en vlagerige regen in het vrije veld,
de alleskunner. Al wat komen gaat –
nooit gaat hij het tegemoet
zonder kunde. Alleen aan Hades
kan hij niet ontkomen, al bedacht hij
uitwegen voor uitzichtloze ziektes.

Slim boven verwachting
de uitkomst van zijn kunde,
zo gaat hij nu eens het kwaad,
dan het goede tegemoet.

Als hij handelt naar 's lands wetten,
het gezworen recht der goden, is hij
hoog in de stad, de stad verstoot
wie door overmoed
slecht volk aantrekt.

Met wie zo doet wil ik haardvuur
noch gedachten delen.

Mieke de Vos
2025

De mens

Veel dingen wekken ontzag, maar
niets wekt meer ontzag dan de mens.
Hij doorkruist in winterse wind
de grauwe zee en boort zich een weg
door het opkrullend golfgeweld.
En de Aarde – meest eerwaardig
onder de goden, onvergankelijk,
onvermoeibaar – ondermijnt hij:
jaar na jaar weeft hij de ploegschaar,
kluiten kerend met zijn muildierspan.

Luchthartig vogelvolk strikt hij,
allerlei soorten wilde dieren
en waterwezens uit de zee
vangt hij en voert hij mee
in zijn kronkelmazige net –
vol vernuft is de man: met listen
maakt hij zich meester van de beesten
die vrij door de bergen zwerven, legt
het kromme juk om het ruigmanig paard
en de onvermoeibare bergstier.

Spreken en denken vliegensvlug,
heeft hij zich geleerd, voelt de drang
om steden te stichten, is in staat
een striemende stortbui te mijden,
bijtende kou in de buitenlucht –
inventief: zonder plan geen stap
in de toekomst. Alleen aan de Dood
zal hij nimmer ontsnappen,
al heeft hij voor ernstige ziektes
genezing uitgedacht.

Subtiel en vindingrijk is zijn kunde
boven verwachting, gericht op een doel
nu eens kwaad, dan weer goed;
met als leidraad de wet van het land,

en een eed aan het goddelijk recht, is hij
een hooggeacht burger, maar balling
wie uit overmoed het goede verwerpt.
Laat hij in mijn huis niet te gast zijn,
noch deelgenoot van mijn gedachten,
wie dat soort dingen doet.

Emilie van Opstall
2025

Groots, ja, groots is er zoveel! En toch –
niets grootser dan de mens.

Hij trekt, gedreven door de stormwind uit het zuiden,
over de grauwe zee,
trotseert de rondom loeiende golven.

De allerhoogste der goden, Aarde,
– onvergankelijk, onvermoeibaar –
gunt hij geen rust,
wanneer hij zijn ploeg de voren laat trekken,
jaar in jaar uit,
en de grond bewerkt met de hulp van zijn muildieren.

Zorgeloze vogels weet hij te pakken en maakt hij buit,
allerlei soorten dieren, al wat er leeft in de zee
vangt hij met de netten die hij vlecht,
hij, vindingrijke mens!

Hij overmeestert met zijn slimme wapens
elk wild dier dat zich in de bergen ophoudt,
het wilde paard met zijn ruige manen
brengt hij onder zijn juk en temt hij,
evenals de ontembare stier in de bergen.

Spreken,
flitsend denken,
de drang om een stad te besturen
heeft hij zich eigen gemaakt;
hij leerde zichzelf te beschermen
tegen ijzig verblijf in de openlucht,
tegen de aanval van de stortregens,
op alles voorbereid.
Onvoorbereid is hij nooit, wat er ook op hem afkomt.

Alleen de dood –
daartegen zal hij nooit een vluchtweg weten te vinden,
al heeft hij zelfs tegen onhandelbare ziekten verlossing bedacht.

Met zijn diepdoordachte vaardigheden
bezit hij een onvoorstelbaar inzicht,
waarmee hij soms een goede keus maakt, soms een slechte.

Wanneer hij de wetten van zijn land eerbiedigt
en het recht, in naam der goden bezworen,
is hij in hoogheid gezeten in zijn stad;
maar zijn stad verbant ieder die schande liefheeft
om zijn eerzucht te bevredigen.

Laat zo iemand zich nimmer toegang tot mijn haard verschaffen,
nooit mijn geestverwant worden!

Wolther Kassies
2025

Veel dat verbijstert, maar niets toch
Kan meer verbijsteren dan de mens.
Vol lef kruist hij de grauwe zee.
Bij winters brute stormgeweld
Hij kiest zijn pad, aan elke kant
Door reuzengolven overwelfd.
Aarde, oudste van de goden,
Onsterflijk, onvermoeibaar, put hij telkens uit
Drijft de ploegschaar heen en weer – jaar in en jaar uit
En zijn paard mag voor hem werken.

Vogels die niet kunnen denken,
Sluit hij in met snelle worpen.
Wilde dieren, alle soorten
Al wat er in de zee rondzwemt
Vangt hij in gevlochten netten.
Zo slim is hij; hij is groot wild
De baas, dat in de bergen leeft
En op de ruigste paarden legt hij nog het juk.
Spierkracht, onvermoeibaar, lukt het hem te temmen
Van de oeros uit de heuvels.

Taal en vliegensvlugge denkkracht
En hoe je een gemeenschap vormt
Heeft hij zichzelf aangeleerd. Onleefbare
Vrieskou sluit hij buitensdeurs,
Net als gure slagregens.
Hij lost het op. Niets is er voor hem onoplosbaar –
Of iets toch, namelijk de dood.
Daarvoor vluchten kan hij niet.
Maar zelfs de vreselijkste kwaal
Geneest hij al.

Met onvoorstelbaar slimme list,
Een vindingrijkheid die verbaast,
Brengt hij soms verderf dan weer juist verlossing voort.
Als hij zich aan wetten houdt
En godsgebod blijft eren:
Alom respect. Verjaag hem als hij schande opzoekt,

Grenzen brutaal overschrijdt.
Ik wil die man niet in mijn huis –
Ontvang niet in mijn vriendenkring
Wie zoiets doet.

Jacqueline Klooster
2025

ODE AAN DE MENS

Er is veel dat mij de adem beneemt
Maar niets beneemt mij de adem als de mens

de ADEMBENEMENDE mens
Hij *k l i e f t*
de grijs-grauwe zee
in winterse storm
de GEGREPEN mens
Hij *t a r t*
zwellende golven
stuwend om hem heen
de GEDREVEN mens
Hij *d w i n g t*
de aarde tot oogst
de hoogste godin
Hij *t e e r t*
op gulle velden
ooit onuitputbaar
Hij *k e e r t*
jaar na jaar muildier
en ploeg door voren
de BEDREVEN mens
Hij *v a n g t*
kundig in netten
luchtige vogels
Hij *j a a g t*
op dieren in 't wild
vissen in het diep
Hij *b e h e e r s t*
beesten in bergen
door slimme listen
Hij *t e m t*
het ruige paard en
de os onder 't juk

de GESLEPEN mens
Hij *w i n d t*
zijn vlugge woorden
om vluchtig denken
Hij *v o r m t*
drift tot wetten die
steden bestieren
Hij *m ij d t*
kille buitenlucht
en scherpe regen
Hij *v i n d t*
wegen uit ziekte
maar niet uit de dood
de VERNUFTIGE mens
Hij *s c h e r p t*
aan technisch kunnen
zijn geestvermogen
Hij *s t ij g t*
boven verwachting
boven zichzelf uit
Hij *z w e n k t*
tussen kwaad en goed
beide kanten op
de GRILLIGE mens
Híj *t r o o n t*
hoger in de stad
erend god en recht
de BEGREPEN mens
Híj *v a l t*
dieper, stedeloos
doldrieste durfal
de ONGRIJPBARE mens

Wie zó is, blijft ver van mijn deur en haard
Met hem breek ik geen brood, versta ik mij niet

Luuk Huitink
2025

Veel wekt ontzag en toch is niets
meer ontzagwekkend dan de mens.
Door zuiderstormen opgejaagd
steekt hij de grijze zee over;
hij baant zich een weg door een vloed
van hoge golven om hem heen.
De Aarde, de hoogste god,
onsterfelijk en onvermoeibaar, put hij uit:
jaar na jaar gaat zijn ploeg heen en weer en bewerkt
de grond met zijn muilezelspan.

Zwermen van de zorgeloze
vogels vangt hij en neemt hij mee,
en stammen van de wilde dieren
en wat in het zeewater leeft,
in de kronkels van zijn netten,
de man met zijn grote verstand.
Vaardig regeert hij het wild
op het land in de bergen; het ruwharig paard
onderwerpt hij aan zich met het juk op zijn nek
net als de krachtige bergstier.

Taal en windsnel denken, kundig-
heden voor een goed stadsbestuur
heeft hij zich aangeleerd; tegen gure vorst
bij klare lucht en zware
slagregens beschermt hij zich.
Voor alles weet hij raad; nooit is hij onvoorbereid
op wat er komt. Alleen de dood:
die zal hij niet ontkomen.
Voor ernstige ziektes bedacht
hij een uitweg.

Terwijl zijn slimheid en technisch
vernuft ieders hoop overtreft,
neigt hij soms naar het kwade, soms naar het goede.
Eert hij de wet van het land,
het recht aan de goden beloofd,
dan bewoont hij een trotse stad. Geen stad heeft hij die
onbesuisd het slechte kiest.

Laat mij mijn haard niet delen
en evenmin mijn meningen
met wie dat doet.

Annette Harder
2025*

er is veel wat me verbluft
maar de mens het allermeest
hij doorkruist de grijze zee
winterstorm en hoge golven

is de aarde niet ons hoogste
goed? ze geeft en laat ons zijn
hij mat haar af, jaar in jaar uit
met het draaien van de ploeg
en het ploegen met het paard

het lichte vedervolk vangt hij
de wilde meute zwicht, op zee
verstrikt hij scholen in zijn netten
want, ja! deskundig is de mens

hij beheerst met zijn vernuft
het dier dat wild door bergen doolt
hij temt het paard met ruige manen
de woeste stier uit het hoogland
en plaatst hun nek onder zijn juk

spraak en logica heeft hij
geleerd, het sturen van de stad
de open ruimte te ontvluchten
bij regen onderdak te zoeken
voor alles is een oplossing
kan hij de dood ontvluchten? neen!

ziekte kan hij overwinnen
een medicijn verslaat de hoop
geen rem, techniek kan meer en meer
 het leidt tot zowel kwaad als goed

want wie de wetten van het land
toepast, en recht doet zegevieren,
wil samenleven in de stad
wie misdaad zoekt, geen schaamte kent

hij staat erbuiten, leeft alleen
die mens weer ik uit mijn huis
hij heeft geen plaats in mijn gedachten

Berenice Verhelst
2025

Veel is verwonderlijk en niets zo verwonderlijk als de mens:
die steekt zelfs de grauwe zee over
bij een winterse zuiderstorm,
overspoeld door rondom kolkende
golven op zijn vaart – en de meest
verhevene onder de goden, de Aarde,
de onverwoestbare, onvermoeibare, put hij uit,
terwijl zijn ploegen heen en weer gaan, jaar na jaar,
als hij met zijn ezelpaarden zijn voren trekt.

En zwermen schichtige vogels voert hij weg als zijn buit,
scharen van wilde beesten en al
wat het water van de zee voortbrengt,
verstrikt in het vlechtwerk van zijn netten,
de o zo schrandere mens – hij heerst
met zijn vindingrijkheid over het dier
dat zwerft door de bergen in de vrije natuur, en het paard
met zijn ruige manen brengt hij onder het juk
dat de schoft omsluit, en de onvermoeibare bergstier.

Ook de taal maakte hij zich eigen,
het denken, snel als de wind,
de geestdrift voor een wettig bestuurde stad, en hij leerde
bij heldere hemel de onherbergzame vrieskou
en de pijlen van gure regens te ontvluchten –
altijd weet hij raad. Radeloos treedt hij nooit
tegemoet wat de toekomst hem brengt. Alleen voor de dood
zal hij zich geen uitweg verschaffen.
Maar ziekten waartegen hij weerloos is
weet hij te ontwijken.

Verbazingwekkend slim

in zijn vindingrijke bekwaamheid
kiest hij nu eens de weg van het kwaad, dan weer van het goede.
Zolang hij de wetten van de aarde eerbiedigt
en het goddelijke recht, bekrachtigd met zijn eed,
verheft hij zijn stad. Teloor gaat zijn stad
als verdorvenheid in hem huist, door overmoed.

Laat nooit bij mijn haard verkeren,
noch ooit mijn geestverwant zijn,
wie zoiets doet.

Herman Altena
2025

Veel is ontzaglijk. Niets boezemt
meer ontzag dan een mens in, want
die gaat over de grijze zee
voortgedreven door zuiderstorm
onder de woelige golfslag
die rondom hem verrijst
en hij beproeft de hoogste godin:
Aarde, de eeuwig bestaande, niet rustende –
ploegend haar land, heen en weer, met een ezelspan,
jaar na jaar, door elke vore.

Vogeltjes, van 't lichtvaardig soort
pakt hij vast in zijn netten en
wilde diersoorten vangt de mens,
wat er onder het water leeft
dat houdt hij vast in zijn geweven
getouw, de slimme mens
en met zijn trucs temt hij de wilde
geit die de bergen bewoont, en het paard met de
ruige beharing voert hij bij de hals onder 't juk
en zo ook de felle bergstier.

De taal en de vliegensvlugge
gedachte beheerste hij snel:
het bouwen van steden, voor ongastvrije
bevroren pijlen bij storm
en klare lucht kan hij
vluchten. Slim als hij is treedt hij nooit onvoorbereid
de toekomst in, slechts voor Dood
kent hij geen ontsnapping meer,
voor nare ziektes vindt hij wel
vaak een uitweg.

Behept met zijn al te slimme
verstand – wie had dat ooit gedacht –
neigt hij nu naar het kwaad, en dan weer naar de deugd.
De goede burger eert wet
en godeneed van het land,
wie echter geen stad heeft en door roekeloosheid niet

het goede huldigt, die mag
mij tot disgenoot niet zijn,
noch is het mens mijn geestverwant
die zoiets doet.

Diederik Burgersdijk
2025

Formidabel is er veel, maar
niets subliemer dan de mens.
Hij bevaart de wereldzeeën,
raast in kisten door de lucht.
En de voedende planeet van
moeder Aarde maakt hij op.
Tractors stuurt hij en machines
steeds op oogst en voedsel uit.

Vogels vangt hij in zijn strikken.
Zwijnen, hazen knalt hij neer.
Hij bevist de zee te over.
Bijdehand, dat is de mens.
Vee en kleinvee exploiteert hij;
de natuur behoort hem toe.
Paarden zadelt hij en zweept hij.
Alles vreet hij wat beweegt.

Eeuwig kletst hij, en opinies
stuurt hij van zijn laptop uit.
Ja, hij vangt de hele wereld
in zijn virtuele web.
Elk probleem weet hij te kraken,
trots gaat hij de toekomst in.
Slechts de dood is onontkoombaar;
ziekten krijgt hij in de greep.

Slim, geslepen zonder grenzen
doet hij kwaad en doet hij goed.
Houdt hij zich aan wet en orde,
dan gedijt zijn stad en land.
Tart hij zijn regime met opstand,
raakt hij huis en paspoort kwijt.
Die moet ik niet in mijn voortuin,
hun die dat soort dingen doen.

Adriaan Rademaker
2025

NAWOORD

'Schijnbaar zonder enig verband met de handeling, is deze koorzang wellicht de belangrijkste van gans het stuk.' Aldus Frans Cluytens in zijn inleiding op het eerste stasimon in zijn vertaling uit 1947 (p. 41). Wat is de situatie? Eteokles en Polyneikes, broers van Antigone, hebben elkaar in een strijd om de macht in Thebe gedood. Kreon heeft als koning van Thebe verordonneerd dat het lichaam van Polyneikes onbegraven op het slagveld moet blijven liggen, omdat hij de stad had aangevallen. Antigone heeft lak aan dat bevel, maar wordt bij de door haar uitgevoerde rituele begrafenis van Polyneikes betrapt door een van de wachters die Kreon bij het lijk heeft opgesteld. Bedremmeld komt de man Kreon dat melden. Die geeft opdracht de dader op te sporen; de wachters zullen met hun eigen leven ervoor boeten, als ze daar niet in slagen. Kreon en de wachter verlaten het toneel, en het koor, dat bestaat uit gezagsgetrouwe Thebanen op leeftijd, blijft alleen achter in de orchestra en heft het eerste stasimon aan…

Het stasimon over de mens en wat hij allemaal wel vermag, bestaat, *grosso modo* uit de volgende onderdelen:

- Eerste strofe (vss. 332-342): de macht van de mens over de levenloze natuur: water en aarde;
- Eerste antistofe (vss. 343-353): de macht van de mens over in de natuur levende levende wezens: vogels, op het land, in de zee en in de bergen levende dieren, gedomesticeerde dieren;
- Tweede strofe (vss. 354-364): de macht van de mens op geestelijk gebied: taal, denken, staatsbestuur, beschutting tegen de elementen, genezing van ziekten – alleen tegen de dood is hij niet opgewassen;
- Tweede antistofe (vss. 365-375): alle genoemde kwaliteiten moeten leiden tot goed burgerschap, maar de mens doet soms goed, soms kwaad – houdt hij zich aan de wetten van de staat en van de goden dan staat hij in aanzien in de stad, doet hij dat niet dan is hij het niet waard om deel uit te maken van de maatschappij – met zo iemand wenst het koor geen bemoeienis.

Voor een verdere verfijning van de analyse van het eerste stasimon verwijs ik graag naar het zeer lezenswaardige artikel van André Lardinois en Wouter Oudemans (zie DE BRONNEN), waarin zij op bewonderenswaardige wijze het eerste stasimon beschouwen in relatie tot het tweede en derde en stellen: 'Sophocles is geen moralist, maar een beschouwer, die vaststelt dat alles wat bij mensen de maat der eindigheid overschrijdt, of dat nu goed is of niet, het risico van de ondergang loopt.' (p. 7)

Hoe kunnen we de plaats van het koorlied in verband brengen met het vervolg van de tragedie? In zijn vertaling uit 1868 deed Cornelis Willem Opzoomer (zie DE BRONNEN) een poging (p. 36): 'Geen oogenblik zelfs heeft het koor er aan gedacht, dat misschien Antigone het feit heeft begaan. Het denkt alleen aan overmoed, aan weêrspannigheid, niet aan pligtbesef, aan familiezin. Thans eerst worden zijn oogen geopend, om in te zien, dat er in den mensch nog voor een hooger moed plaats is dan de onverschrokkenheid, zoo even bezongen. De rij ziet den wachter, die het land voor altijd dacht te mijden, haastig terugkeeren, terwijl hij Antigone met zich voortsleurt.'

*

Deze collectie vertalingen begint met de allereerste vertaling in het Nederlands, die van Cornelis van Ghistele uit 1556. In de zeventiende en achttiende eeuw is naar mijn beste weten de *Antigone* niet in het Nederlands vertaald; in de negentiende eeuw verschijnt ineens de ene vertaling na de andere. Nadat Petrus Camper in 1834 het bal geopend heeft, komt in 1836 Alexander François Sifflé met een curiosum: *Antigone, Treurspel. Naar Sophocles vrij gevolgd*… In zijn Voorrede laat hij weten: 'In het oorspronkelijke van Sophocles heb ik, bij mijne vrije navolging, slechts die wijzigingen gemaakt, welke de aard van ons tegen-

woordig Tooneel mij toescheen te vorderen. […] De woorden van den *Rei* heb ik, met weglating, bijvoeging en verandering, in den mond van *Memnon* ['Lid van den Raad der Oudsten', MB] en *Lysander* ['Ander Lid van den Raad der Oudsten', MB] gelegd, doch zóó dat Memnon meer de vriend is van *Antigone*, en de tot zachtheid overhellende partij voorstelt, terwijl Lysander meer de voorstander is van strenge maatregelen. Bij Sophocles

kon de Rei slechts één karakter hebben; hier zou het hinderlijk zijn, indien geheel de Raad in alles altijd het ééns ware; voorts is bijna het geheele Tweede Bedrijf van mijne vinding; daar ik het geschikt rekende Hemon en Antigone met elkander in gesprek te brengen.' Door deze aanpak is het eerste stasimon gesneuveld, en derhalve is Sifflé niet in deze collectie terug te vinden…

Vooral in de tweede helft van de negentiende eeuw ziet de ene na de andere vertaling het licht. In een bespreking van de vertalingen van Jacob Dermout (1895) en Johannes van Leeuwen Jr. (1897) in het Zuid-Nederlandse tijdschrift *Het Belfort* (jaargang 14, 1899, pp. 79-80) stelt Pieter-Jozef Sencie (1865-1941), als classicus verbonden aan de Katholieke Universiteit Leuven, over deze hausse aan vertalingen:

> Het is algemeen bekend dat, bij onze Noorderburen, de jongeling na zijne humaniorastudieën vrij wat meer weet van latijn en grieksch dan onze Belgische knapen die, na zes jaren studie, het kollegie of het athenaeum verlaten. Wellicht wordt er daar aan de andere vakken niet genoeg aandacht en tijd besteed; de grondige kennis der klassieke talen is het hoofddoel, bijna het eenige doel. Of die opvatting de goede, de wijze is zullen wij hier onaangeroerd laten; doch een onbetwistbaar gevolg van dien geest, van die richting der humaniorastudieën is dat, in Noord-Nederland, de meesterstukken der oude talen meer als bij ons gekend en bewonderd worden. Is het geen bewijs daarvan, het feit dat in het laatste twaalftal jaren ten minste vijf Nederlandsche vertalingen verschenen van Sophokles' meesterwerk, *Antigone*, waaronder de meeste bewerkt door mannen die zich eenen roemrijken naam hebben verworven of door de studie der klassieke taalwetenschap of op het gebied der Nederlandsche letterkunde. Buiten de twee hierboven gemelde, waarvan de tweede uit de pen vloeit van eenen Leidschen hoogleeraar, kunnen wij nog melden die van Opzoomer, van Van Herwerden, vroeger verschenen, en eene andere die onlangs het licht zag, van den dichter Willem Kloos.

En dan worden nog niet eens alle in de jaren zestig van de negentiende eeuw verschenen vertalingen genoemd.

Ook in de twintigste eeuw heeft de *Antigone* telkens weer nieuwe vertalers gevonden. Een bijzondere bijdrage aan de onder-

havige collectie vormt de vertaling van Marius Brinkgreve, overgeleverd in het manuscript van de tweede lezing van de toneelmuziek van de *Antigone* van Willem Pijper (1894-1947). In 1923 begon Willem Pijper een samenwerking met Balthazar Verhagen, waaruit een derde lezing van de *Antigone* is ontstaan (december 1925-18 februari 1926). Voor deze derde lezing gebruikte Pijper het manuscript van de tweede lezing, waarbij strookjes met de vertaling van Verhagen over die van Brinkgreve zijn geplakt. In 1993 zijn, met een toen nieuwe techniek, de strookjes verwijderd en geplakt in een fotokopie van de tweede lezing met de vertaling van Verhagen, die ook in de onderhavige bundel is opgenomen. Het resultaat is dat de vertaling van Brinkgreve nu leesbaar is in het manuscript van de tweede lezing. De vertaling van Brinkgreve is in deze collectie als prozatekst afgedrukt, omdat zich op basis van het manuscript van de tweede lezing niet laat achterhalen of, en zo ja, waar de vertaler zijn tekst heeft afgebroken; de interpunctie is van mij. Brinkgreve was later betrokken bij allerlei antidemocratische, tegen het fascisme aanleunende bewegingen – τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ' ἐσθλὸν ἕρπει, zal ik maar zeggen…

*

Vertalingen die uit druk, manuscript of typoscript zijn overgenomen heb ik in de volgorde geplaatst waarin ze voor het eerst in druk zijn verschenen. Dat hoeft niet altijd precies de tekst te zijn zoals deze is afgedrukt: vertalers willen wel eens in een latere druk (of bij het verlenen van toestemming om een reeds gepubliceerde vertaling op te nemen) een verbetering aanbrengen; welke versie is afgedrukt is via DE BRONNEN te achterhalen. Een voorbeeld: de vertaling van Bertus van Lier verscheen voor het eerst in 1954, een gewijzigde herdruk werd in 1968 gepubliceerd. Van Lier merkt op (p. 87, gedateerd september 1966): 'Er is in deze tweede uitgave vrij veel veranderd; verbeterd, hoop ik.'

De voor deze bundel op mijn verzoek gemaakte vertalingen zijn gepresenteerd in de volgorde waarin ze zijn binnengekomen, met één uitzondering: ik heb gemeend dat de adaptatie van Adriaan Rademaker de reeks nieuwe vertalingen moest afsluiten.

In alle gevallen is de tekst van de vertaling opgenomen in de vorm waarin ik ze heb aangetroffen, zij het dat zinnen die in

het origineel uit plaatsgebrek werden gesplitst, waar mogelijk in hun oorspronkelijke vorm zijn hersteld; eventuele buitentekstuele gegevens met betrekking tot de vertaling, zoals aanduiding van de indeling in strofen en regelnummers, zijn stilzwijgend verwijderd.

*

Het is natuurlijk onmogelijk om te achterhalen welke Griekse tekst ten grondslag heeft gelegen aan de in deze bundel opgenomen vertalingen. In 1990 verscheen de *OCT* van H. Lloyd-Jones en N.G. Wilson, dus we kunnen veronderstellen dat vertalers na 1990 gebruik hebben gemaakt van die editie van de tekst van Sofokles. Deze *OCT* moest die van A.C. Pearson vervangen, waarvan de eerste druk verscheen in 1924; vertalers zullen na 1924 Pearson gebruikt hebben, maar ook kan een Teubner-editie, bijvoorbeeld sinds 1996 die van R.D. Dawe, aan een vertaling ten grondslag hebben gelegen. Maar je weet het niet, en van vertalers vóór 1924 weet je het al helemaal niet. Daarenboven zijn er in de bovengenoemde edities verschillen in colometrie en interpunctie aan te wijzen. In deze bundel is de tekst van Pearson afgedrukt, waaraan een klein *apparatus criticus* is toegevoegd met de belangrijkste verschillen tussen deze uitgave en andere lezingen, om de lezer die Grieks kent in staat te stellen afwijkingen in woordkeus in verschillende vertalingen terug te voeren op (mogelijk) een andere lezing.

*

Uiteraard ben ik me ervan bewust dat het Afrikaans geen Nederlands is, maar als taal een voortzetting is van de taal die Nederlandse kolonisten in de zeventiende eeuw in Zuid-Afrika hebben ingevoerd, en dat het Fries de taal is van de inwoners van Friesland. Toch leek het me leuk vertalingen in het Afrikaans en in het Fries op te nemen. Ik ben de medewerkers van het Zuid-Afrikahuis te Amsterdam en van Tresoar te Leeuwarden zeer erkentelijk voor hun uiterst bereidwillige medewerking.

Michel Buijs

Van Ghistele 1556

Antigone van Sophocles. Vertaald door Cornelis van Ghistele, gedrukt door Simon Cock in 1556, ingeleid en heruitgegeven door Dr J. Grietens, uitgave der Antwerpsche Bibliophilen N^r^ 36 (Antwerpen: De groote boekhandel | 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1922).

Camper 1834

Antigone. Treurspel na het Grieksch van Sophokles in Hollands dicht gevolgd door P. Camper (Leiden: J.C. Cyfveer, 1834).

Sijbrandi 1861

De Antigone van Sophokles. Naar het Grieksch door Dr. K. Sijbrandi (Niet in den handel).

Ten Brink 1862

Sophocles Antigone. Uit het Grieksch in Hollandsche vaerzen vertaald door A.J. ten Brink (Haarlem: A.C. Kruseman, 1862).

IJ.D. van Dam 1864

Antigoné. Treurspel, met begeleiding van koorgezang, vrij vertaald, naar het Grieksch van Sophocles, door Mr. IJ.D. van Dam (Utrecht: Kemink en Zoon, 1864).

Opzoomer 1868

Antigone. Uit het Grieksch vertaald door M^r^. C.W. Opzoomer (Utrecht: W.F. Dannenfelser, 1868).

Van Herwerden 1890

Antigone van Sofokles. In Nederlandsche dichtmaat door D^r^. H.van Herwerden (Utrecht: J.L. Beijers, 1890).

Dermout 1895

Sophokles Antigone. In het metrum van het oorspronkelijke

vertaald door Mr. J. Dermout (Amersfoort: G.J. Slothouwer, 1895).

Van Leeuwen Jr. 1897
Antigone. Tragedie van Sophokles, metrisch vertaald door J. van Leeuwen Jr (Leiden: A.W. Sijthoff, 1897).

Kloos 1897-189
Sophocles' Antigone. Vertaald en ingeleid door Willem Kloos (Apeldoorn: De zonnebloem, 1918; eerste publicatie in De Nieuwe Gids, 1897-1898).

Burgersdijk 1903
De treurspelen van Aeschylos en Sophokles. Vertaald in de versmaat van het oorspronkelijke door Dr. L.A.J. Burgersdijk. Na den dood des vertalers uitgegeven door Dr. L.A.J. Burgersdijk Jr. (Leiden: A.W. Sijthoff, 1903).

Chaillet 1906
Sophocles' Antigone. Metrisch vertaald door Dr. J.L. Chaillet (Amsterdam: A. Versluys, 1906).

Muller 1907
Sophocles' Antigone. Nieuwe vertaling door Dr. H.C. Muller, tweede druk (Amsterdam: Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur, 1913).

Brinkgreve ca.1922
Antigone van Sophokles. In: Willem Pijper, toneelmuziek bij werk van Sofokles (manuscript tweede lezing, Den Haag: Koninklijke Bibliotheek, 134 A 4 / 33a, 1919-1922).

Verhagen ca.1926
Antigone, tragedie van Sophokles. Door Balthazar Verhagen (Amsterdam: Van Munster, z.j.).

Haarhoff 1946
Die antieke drama. Deur T.J. Haarhoff (Johannesburg: Afrikaanse Pers-Boekhandel, 1946).

Brommer 1947
Sophokles' Antigone. In Nederlandse rhythmische verzen overgebracht door Dr P. Brommer, tweede, verbeterde druk (Leiden: E.J. Brill, 1965).

Cluytens 1947
Sophokles Antigone. Vertaald en ingeleid door Dr Frans Cluytens (Brugge-Brussel: De Kinkhoren, 1947).

Kuiper 1953
Kuiper, E.J., 'Een vertaling van Sophokles' Antigone', *Hermeneus* 24.5, 1953, 81-89.

Van Lier 1954
Sofokles Antigone. Vertaald door Bertus van Lier (Amsterdam: G.A. van Oorschot, 1968).

Thibau en De Pauw 1954
Sophocles Antigone. In het Nederlands vertaald door R. Thibau en R. De Pauw, Lic. Klass. Fil., derde herziene druk, 5e oplage (Antwerpen-Utrecht: Standaard uitgeverij, 1968).

Van Doorne en De Man 1955
Frank Van Doorne en Richard De Man, *Antigone* (Brussel: De Boeck, 1955).

Van Rensburg 1961
Antigone Sophokles. Vertaal deur J.P.J. van Rensburg (Kaapstad: Human & Rousseau, 1961).

De Waele 1962
Sophocles Antigone. Ingeleid, vertaald en toegelicht door Dr. E. De Waele (Antwerpen: De Nederlandsche boekhandel, 1983[6]).

Hawinkels 1970
Antigone, tragedie van Sophocles. Vertaald door Pé Hawinkels (Bilthoven: Ambo, 1970).

Boonen 1972
Johan Boonen, *Antigone / Sofokles*. 4de, herziene druk (Leuven/Amersfoort: Acco, 1984).

Wassenaar 1975
Sophokles Antigone. In Afrikaanse verse vertolk deur Theo Wassenaar. Met inleiding deur Prof. J.P. Louw (Doornfontein, Johannesburg: Perskor, 1975).

Lardinois en Oudemans 1982
'Niets is zo overweldigend als de mens: Drie koorliederen uit Sophocles' Antigone', *Wijsgerig Perspectief* 23.1, 1982/1983, 1-9.

Lauwers en Lauwers 1984
Pieter Lauwers en Renaat Lauwers, *De Griekse cultuur: inleiding tot de Griekse cultuur bestemd voor leerlingen van de zesde en vijfde latijn-wetenschappen en van de vijfde wetenschappelijke B* (Luik: H. Dessain, 1991).

Ector 1986
Jef Ector, *Antigone* (Luik: H. Dessain, 1986).

Pieters 1989
Sophokles. Zeven tragedies. Vertaald en ingeleid door Jan Pieters (Baarn: Ambo, 1989).

Bilska en Du Bois 1997
Antigone / Sophokles. Vertaling: Joanna Bilska en Renée du Bois (Amsterdam: International Theatre & Film Books, 1997).

Deelder 2000
Sofokles: Antigone. Ontrijmd door J.A. Deelder (Amsterdam: De Bezige Bij, 2000).

Bruinsma twintigste eeuw
Sofokles Antigone. Oersetting troch Klaas Bruinsma, z.j. (typoscript, Leeuwarden: Tresoar, 10878 fr folio bis).

Koolschijn 2004
Sofokles / Oidipous / Antigone. Vertaald door Gerard Koolschijn (Amsterdam: Athenaeum—Polak & Van Gennep, 2008, voor onderhavige uitgave licht gewijzigd).

Schomakers 2016
Sophocles Antigone. Inleiding, vertaling en aantekeningen Ben Schomakers (Zoetermeer: Klement, 2016).

Pfeijffer 2023
Ilja Leonard Pfeijffer, *Alkibiades* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 2023, 693-694).

Lateur 2024
Sofokles, Oidipous en Antigone. Drie tragedies. Vertaald en toegelicht door Patrick Lateur (Eindhoven: Damon, 2024).

De vertalingen van Piet Gerbrandy, Gerard Boter, Remco Regtuit, Kristoffel Demoen, Christiaan Caspers, Mieke de Vos, Emilie van Opstall, Wolther Kassies, Jacqueline Klooster, Luuk Huitink, Annette Harder, Berenice Verhelst, Herman Altena en Diederik Burgersdijk en de adaptatie van Adriaan Rademaker zijn niet eerder gepubliceerd.

NOTEN

* Sijbrandi 1861: De speculaties over het jaar van verschijnen lopen uiteen; de bron voor het hier gekozen jaartal is F. Jos. van den Branden en J.G. Frederiks, *Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde* (Amsterdam: L.J. Veen, 1888-1891, s.v. Sijbrandi): 'In 1861 heeft hij voor zijne vrienden eene dichterlijke vertaling der Antigone van Sophocles laten drukken.'

* Brinkgreve ca. 1922: Een gedeelte van de tekst is onleesbaar, omdat het is overschreven door 'De wetten der aarde mengend | In 't recht, aan de goden gezworen, | Als hoogste der stad' uit de vertaling van Balthazar Verhagen.

* Brommer 1947: Noot van de vertaler: 'Wij hebben gemeend de metrische vrijheden welke de Helleense dichter zich mag veroorloven, ook enigszins in het Nederlands te moeten behouden. Om het lezen der verzen te vergemakkelijken hebben wij deze vrijheden in dier voege aangegeven, dat twee lettergrepen, onder één thesis of arsis vallende, cursief zijn gedrukt. Dit is in de dialogen stelselmatig gedaan, in de koren slechts daar waar het noodzakelijk scheen. In de koren hebben wij bovendien de thesis in zulk een geval kenbaar gemaakt door een accent op de eerste der twee lettergrepen. De opeenvolging van twee theses is aangegeven door een scheidingsstreepje (/).'

* Van Doorne en De Man 1955, 'Vele dingen zijn verschrikkelijk, doch niets is verschrikkelijker dan de mens': Noot van de vertalers: 'Men kan ook vertalen: Talrijk zijn de wonderbare dingen, doch niets is wonderbaarder dan de mens.'

* Van Doorne en De Man 1955, 'met de hulp van paarden': Noot van de vertalers: 'Letterlijk: met paardenras.'

* Van Doorne en De Man 1955, 'de beschaafde zeden': Noot van de vertalers: 'Letterlijk: de zucht naar het leven in gemeenschap.'

* Van Doorne en De Man 1955, 'de Hades': Noot van de vertalers: 'Hades: de onderwereld. Hier wordt "de dood" bedoeld.'

* Van Doorne en De Man 1955, 'mijn vriend': Noot van de vertalers: 'Letterlijk: iemand die mijn gedachten deelt.'

* De Waele 1962, 'zij van mijn partijgenoten': Noot van de vertaler: "zij van mijn partijgenoten', of 'noch hore thuis daar waar mijn vriend woont'.'

* Pfeijffer 2023: In Pfeijffers roman *Alkibiades* citeert het personage Alkibiades de verzen 332-362 van het koorlied 'uit het hoofd'; het is een artistieke keuze van Pfeijffer geweest om te stoppen bij de dood. Overigens zegt het personage Kritias op pagina 768: 'Veel is verschrikkelijk, maar niets is verschrikkelijker dan de mens.'

Regtuit 2024, 'Hij respecteert': Regtuit leest hier, met Griffith en Jebb, γεραίρων, de conjectuur van Reiske.

Regtuit 2024, 'niet dat hij aan mijn kant staat': Regtuit volgt hier de interpretatie van Griffith.

Harder 2025: Annette Harder heeft in haar vertaling steeds het aantal lettergrepen aangehouden dat de verzen hebben in de *OCT* van Pearson – de Griekse tekst die in deze bundel is afgedrukt.

OVER DE VERTALERS

Cornelis van Ghistele (ca. 1510-1573), Antwerpse rederijker, vertaler en auteur van toneelstukken en Latijnse gedichten.

Petrus Camper (1797-1852), conrector te Zutphen.

Klaas Sijbrandi (1807-1872), doopsgezind predikant en letterkundige.

Albert Jan ten Brink (1836-1917), docent in verscheidene vakken in Nederland en Indië, vertaler en literator.

IJsbrand Didericus van Dam (geb. 1801), advocaat te Leiden en vertaler.

Cornelis Willem Opzoomer (1821-1892), jurist, hoogleraar in de wijsbegeerte aan de Utrechtsche hogeschool en algemeen voorzitter van de Koninklijke Academie van Wetenschappen.

Hendrik van Herwerden (1831-1910), hellenist, gewoon hoogleraar bespiegelende wijsbegeerte en letteren en rector magnificus te Utrecht.

Jacob Dermout (1862-1915), jurist.

Johannes van Leeuwen Jr. (1850-1924), hoogleraar te Leiden en vertaler.

Willem Johannes Theodorus Kloos (1859-1938), dichter en Tachtiger, studeerde klassieke talen, behaalde een kandidaatstitel en werd in 1935 benoemd tot eredoctor aan de aan de Universiteit van Amsterdam.

Leendert Alexander Johannes Burgersdijk (1828-1900), bioloog, vertaler van alle werken van Shakespeare, Aeschylus en Sofokles.

Janus Ludovicus Chaillet (negentiende eeuw-twintigste eeuw), conrector aan het gymnasium te Sneek.

Hendrik Clemens Muller (1855-1927), leraar aan het stedelijk gymnasium te Amsterdam (= Barlaeus), privaatdocent aan de Universiteit van Amsterdam letterkundige, dichter en vertaler.

Marius Roelof Johan Brinkgreve (1888-1966), classicus, leraar aan het Stedelijk Gymnasium te Utrecht.

Balthazar Huibrecht Verhagen (1881-1950), dramaturg en schrijver, van 1915 tot 1939 directeur van de Toneelschool in Amsterdam.

Theodorus Johannes Haarhoff (1892-1971), hoogleraar in de Klassieke Letteren, Universiteit van die Witwatersrand, Johannesburg, dichter, schrijver en vertaler; voor Die antieke drama ontving hij in 1952 de SA Akademieprys vir Vertaalde Werk.

Peter Brommer (1892-1982), rector van het Gymnasium te Winschoten en vertaler.

Frans Cluytens (1905-1958), vertaler.

Ernst Jan Kuiper (geb. 1913), rector van het Gymnasium Apeldoorn.

Lambertus van Lier (1906-1972), componist, dirigent, muziekwetenschapper, journalist en vertaler; voor Antigone ontving hij in 1955 de Martinus Nijhoff-prijs.

Roger Richardus L.G. Thibau (1920-2005), emeritus-hoogleraar klassieke filologie aan de Universiteit Gent en vertaler.

Robert J. De Pauw (1919-1987), classicus en vertaler.

Frank Van Doorne (1914-1988) vertaler en, onder het pseudoniem Hans Melen, dichter, essayist en musicus.

Richard De Man (geb. 1916).

Johannes Petrus Jansen van Rensburg (1911-1980), hoogleraar in de Klassieke Talen, Universiteit van Stellenbosch, en vertaler; voor Antigone ontving hij in 1963 de SA Akademieprys vir Vertaalde Werk.

Emiel De Waele (1898-1991), vertaler.

Petrus Hermandus Hubertus Hawinkels (1942-1977), schrijver, vertaler, recensent, songwriter en dichter.

Johan Boonen (1939), docent klassieke talen, vertaler en toneelauteur.

Theodorus Wassenaar (1892-1982), oogarts, hoogleraar in fysiologie, dichter en vertaler; voor *Antigone (en Electra)* ontving hij in 1978 de SA Akademieprys vir Vertaalde Werk.

André Lardinois (1961), hoogleraar Griekse Taal- en Letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Theodorus Christiaan Wouter Oudemans (1951-2024), bijzonder hoogleraar en universitair hoofddocent aan de Faculteit der Wijsbegeerte van de Universiteit Leiden.

Pieter Lauwers (1934-?), classicus en vervaardiger van onderwijsmateriaal.

Renaat Lauwers (?-2018), classicus en vervaardiger van onderwijsmateriaal.

Jozef (Jef) Ector (1944-2021), vertaler en publicist.

J.Th.M.F. (Jan) Pieters (1917-1995), wetenschappelijk hoofdmedewerker Grieks aan de Universiteit Leiden.

Joanna Bilska, regisseur, dramaturg en vertaler.

Renée du Bois, dramaturg en vertaler.

Justus Anton (Jules) Deelder (1944-2019), dichter, schrijver, voordrachtskunstenaar en nachtburgemeester van Rotterdam.

Klaas Bruinsma (1931-2018), dichter en vertaler van grote klassiekers uit het Middelnederlands, Grieks, Latijn en Spaans in het Fries.

Gerard Koolschijn (1945), oud-rector van het Haagse Sorghvliet-gymnasium, schrijver en vertaler.

Ben Schomakers (1960), wiskundige, classicus, filosoof en vertaler.

Ilja Leonard Pfeijffer (1968), classicus, dichter en romancier.

Patrick Lateur (1949), classicus, dichter, vertaler en bloemlezer.

Piet Gerbrandy (1958), classicus, dichter, vertaler en essayist.

Gerard Boter (1954), emeritus-hoogleraar Grieks aan de Vrije Universiteit Amsterdam en vertaler.

Remco Regtuit (1962), universitair docent Grieks aan de Rijksuniversiteit Groningen en docent Grieks en Latijn aan het Praedinius Gymnasium te Groningen.

Kristoffel Demoen (1964), hoogleraar oud-Griekse en middeleeuws-Griekse literatuur aan de Universiteit Gent.

Christiaan Caspers (1978), docent Klassieke Talen en Kunstgeschiedenis aan het Murmelliusgymnasium te Alkmaar en vertaler.

Mieke de Vos (1961), oudhistoricus en vertaler.

Emilie van Opstall (1968), docent Grieks aan de Vrije Universiteit Amsterdam, auteur en vertaler.

Wolther Kassies (1933), classicus en vertaler.

Jacqueline Klooster (1976), docent Grieks aan de Rijksuniversiteit Groningen en publicist.

Luuk Huitink (1981), docent Grieks aan de Universiteit van Amsterdam.

Annette Harder (1952), emeritus-hoogleraar Griekse Taal- en Letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Berenice Verhelst (1987), docent Grieks aan de Universiteit van Amsterdam en vertaler.

Herman Altena (1955), vertaler en theaterman.

Diederik Burgersdijk (1973), docent Klassieke Talen en Oude Geschiedenis aan de Universiteit Utrecht, auteur en vertaler.

Adriaan Rademaker (1965), docent Grieks aan de Universiteit Leiden.

Dit boekje werd in 2025 geproduceerd in opdracht van Stichting Carptim. Het is bedoeld als geschenk voor leerlingen, studenten en andere belangstellenden. Dit boekje mag niet worden verkocht.

Carptim beoogt positief bij te dragen aan het vertaalklimaat in Nederland voor Latijn en Grieks, onder andere door het stimuleren van nieuwe uitgaven van klassieke vertalingen (inclusief beschouwingen over vertalingen en vrije bewerkingen geïnspireerd op de klassieke oudheid), en het bekender maken van het vertaalwerk bij een breed publiek, met name bij leerlingen en studenten. De stichting draagt als naam een zeldzaam Latijns bijwoord met als betekenis 'pluksgewijs', 'stukje bij beetje', 'hier wat en daar wat'.

De rechthebbenden zijn naar beste vermogen en voor zover noodzakelijk opgespoord. Indien er toch vertalers of auteurs zijn wier rechten door deze publicatie geschaad zouden zijn, dan worden zij vriendelijk verzocht zich tot de samensteller van de bundel te wenden.

Samenstelling: Michel Buijs
Redactie: Vincent Hunink en Rob Zweedijk
Omslag en binnenwerk: Ilona Snijders
Druk: drukkerij Luxor, Nijmegen
Oplage: 1000 stuks
ISBN: 9789082930498

Voor meer informatie: www.carptim.nl